

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1904. Andra Kammaren. N:o 43.

Fredagen den 22 april.

Kl. $1\frac{1}{2}$ 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 15 innevarande april.

§ 2.

Herr statsrådet m. m. *O. Berger* öfverlämnade Kungl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

med förslag till ändrad lydelse af §§ 39 och 41 regeringsformen; och

med förslag till lag om fortsatt tillämpning af hvad i lagen den 6 juni 1902, innefattande inskränkning i inmutningsrätten, är stadgadt.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition angående inköp af beskickningshus i Madrid.

§ 4.

Efter föredragning häruppå af herr *C. J. Ödmans* å kammarens bord hvilande motion, n:o 270, blef berörda motion af kammaren remitterad till statsutskottet.

§ 5.

Därnäst i ordningen föredrogs statsutskottets memorial, n:o 74, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslagen under riksstatens fjärde hufvudtitel.

Punkten 1:o).

Lades till handlingarna.

Andra Kammarens Prot. 1904. N:o 43.

Punkterna 2:o)—5:o).

De föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

Punkten 6:o).

Lades till handlingarna.

§ 6.

Efter föredragning af bevillningsutskottets memorial, n:o 27, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 24, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående restitution till Kockums mekaniska verkstadsaktiebolag af erlagd tull för vissa från utlandet införda, vid byggandet af pansarbåten Tapperheten använda materialier, blef den däri föreslagna voteringspropositionen af kammaren godkänd.

§ 7.

Härefter föredrogs bevillningsutskottets memorial, n:o 28, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 22, angående en inkomstskatt för år 1905.

Punkten 1:o).

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Punkten 2:o).

Lades till handlingarna.

§ 8.

Vid föredragning af bevillningsutskottets memorial, n:o 29, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 20, i anledning af väckt motion om höjning af tullen å juteväfnad m. m., godkände kammaren den i berörda memorial föreslagna voteringspropositionen.

§ 9.

Föredrogs och lades till handlingarna bevillningsutskottets memorial, n:o 30, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande punkten 2:o) af bevillningsutskottets betänkande n:o 23, i anledning af väckt motion om vissa ändringar i bevillnings- och inkomstskatteförordningarna i fråga om gift kvinnas beskattning.

§ 10.

Slutligen föredrogos, men bordlades åter Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 34, Andra Kammarens första tillfälliga

utskotts utlåtande n:o 35 och Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 36.

§ 11.

Herr *E. O. Magnusson* i Tumhult aflämnade en af honom och herr *J. P. Persson* i Hult undertecknad motion, n:o 271, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående vidtagande af åtgärder för försäljning af Vislanda—Bolmens järnväg.

Denna motion hänvisades på begäran omedelbart till statsutskottet.

§ 12.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till Riksdagens skrivelse, n:o 76, till Konungen, rörande vissa ändringar i förordningen angående stämpelafgiften.

Likaledes anmäldes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrivelse, n:o 77, till Konungen, i anledning af väckt motion angående lagbestämmelser i syfte att hjulringar å arbetsåkdon skola hafva viss fastställd bredd.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

§ 14.

Ordet begärdes härupå af

Interpellation.

Herr Hedlund, som anförde: Med hänsyn till trygghetsåtgärder å passagerareångfartyg lärer ännu till efterrättelse den föräldrade kungl. förordningen af den 12 februari 1864 angående hvad i afseende å passagerareångfartygs byggnad, utrustning och begagnande iakttagas bör jämte en 1898 utfärdad interimsförordning om lifbärnings- och eldsläckningsredskap ombord å passagerareångfartyg.

I afseende å att få den förstnämnda förordningen ersatt med tidsenligare bestämmelser föreligger en mer än vanlig mängd af hittills resultatlöst arbete. Den utdömdes redan af den kommitté, som den 24 maj 1877 tillsattes med uppdrag att utarbeta förslag till ändringar och tillägg i sjölagen, ägnade att i möjligaste mån förekomma och inskränka olyckor till sjöss. Kommittén förklarade den hafva sin rot i en tid, då ångfartygsflottan företrädesvis var en insjö-, kanal- och kustflotta, och kommittén tog sig för att omarbete hela förordningen, hvilken omarbetning jämte motiv blef kommittébetänkandet bilagd. Kungl. Maj:t hörde marinförvaltningen därom, hvarefter ärendet lades undan.

Vid 1888 års riksdag väckte i Andra Kammaren herr Brodin motion om, att 1864 års förordning måtte omarbetas. I motionen påvisades, huru som förordningen i flere stycken icke motsvarade

Interpellation.

(Forts.)

nyare tidens kraf. Motionen ledde till en skrifvelse (n:o 47), i hvilken Riksdagen anhöll hos Kungl. Maj:t, »att ifrågavarande förordning af den 12 februari 1864 måtte omarbetas, så att den bättre motsvarar nutidens fordringar.

Nu hoplänkades ärendet med den ännu äldre frågan om åstadkommande af en ångpannelag. Vid riksdagsskrifvelsens föredragning hos Kungl. Maj:t öfverlämnades den, så vidt den afsåg omprofnings af de i passagerareångfartyg befintliga ångpannor, till de personer, hvilka erhållit uppdrag att inom civildepartementet biträda med utredning af frågan om, hvilka kontrollföreskrifter lämpligen böra meddelas till förekommande af ångpannors exploderande. Förslaget till förordning angående kontroll af ångpannor blef färdigt och utsändes till vederbörande myndigheter för yttrande. Sedan de samtliga inkommit 1893, begärdes uttalanden af föreningar och enskilde, yrkesinspektörerna och kommerskollegium, hvarmed ärendet efter hand afstannade, i det att ett par enskilda ångpanneföreningar kommit till stånd och yrkesinspektörerna sökt i någon mån tills vidare afhjälpa bristen genom utsändande af cirkulär rörande ångpannors beskaffenhet och skötsel.

Under tiden hvilade också frågan om passagerareångfartygsförordningens af 1864 omarbetning.

Emellertid uppdrogs den 29 december 1896 åt en kommitté att verkställa revision af passagerareångfartygsförordningen af 12 februari 1864 i dess helhet. I afbidan på den fullständiga revisionen utarbetade denna kommitté ett interimistiskt förslag till förordning om lifbärgnings- och eldsläckningsredskap ombord å passagerareångfartyg, som vann Kungl. Maj:ts godkännande och utfärdades som förordning den 1 juli 1898.

År 1900 den 15 mars afgaf kommittén slutligt betänkande med förslag till förordning angående passagerareångfartyg. Ärendet remitterades den 6 juli samma år till kommerskollegium för afgifvande af yttrande. Detta yttrande har ännu efter snart fyra år icke afgifvits.

Ett exempel på, huruledes man på detta område på helt annat sätt följer med sin tid, erbjuder Danmark. Där hade man en förordning af den 24 mars 1875, hvilken underkastade passagerarefartyg vissa bestämmelser om maskin- och lifräddningsredskap samt föreskref årlig tillsyn däröfver. Tillsyn öfver ångpannan utsträckte förordningen äfven till andra ångfartyg. Sedan ingången af innevarande år har Danmark emellertid, som bekant, en ny lag om »Tillsyn med Dampfartøjer m. m.», hvilken utkom den 13 februari 1903 och suppleras genom närmare föreskrifter, utfärdade af inrikesministeriet den 5 sistlidne oktober. Denna lag — hvilken finnes aftryckt i en i denna kammare detta år väckt motion (n:o 173) — jämte föreskrifterna gifva en hel del bestämmelser om passagerarefartygs så väl som andra fartygs utrustning och sjövärdighet samt upprättar inspektion för båda slagen af fartyg.

1888 års Riksdag förutsatte, att Kungl. Maj:t skulle i kraft af sin administrativa lagstiftningsrätt ändra 1864 års förordning. Sedan dess har emellertid den nya sjölagen af 12 juni 1891 blifvit gällande,

hvilken lägger skyddslagstiftningen till sjöss under Konungens och Riksdagens gemensamma lagstiftningsrätt. Men, äfven detta oafsedt, måste en tidsenlig omarbetning af passagerareångfartygsförfattningen beröra frågor af så pass stor betydelse för sjöfartsnäringsen, att det är tillbörligt, att dessa bestämmelser till sina hufvudgrunder underläggas Riksdagens afgörande.

Interpellation.
(Forts.)

På grund af det anförda får jag anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande fråga:

»Är ett förslag till lag angående hvad i afseende å passagerareångfartygs byggnad, utrustning och begagnande iakttagas bör från Kungl. Maj:t att förvänta att framläggas för Riksdagen, och i sådant fall när?»

Ifrågavarande framställning blef på begäran bordlagd.

§ 15.

Till bordläggning anmälades:

lagutskottets utlåtande, n:o 45, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 11 kap. 15 § och 18 kap. 15 § strafflagen;

Andra Kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 37, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående afkortning i öfningstiden för värnpliktig, som uppnått en viss skjutskicklighet, och om organisation af det frivilliga skytteväsendet, m. m.;

Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 38, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående aflönings sättet för cheferna vid statens affärsdrifvande verk; och

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 39, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utarbetande och framläggande för Riksdagen af förslag till lag angående försäljning af vin och starkare maltdrycker.

§ 16.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *E. G. H. Åkerlund* under den 23 april,

» *J. E. Biesert* » 4 dagar fr. o. m. den 23 april,

» *C. A. Lindhagen* » den 23 april och

» *J. J. Byström* » » 23 » .

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,1 e. m.

In fidem
Herman Palmgren.

Lördagen den 23 april.Kl. $\frac{1}{2}$ 2 e. m.

Justerades protokollet för den 16 innevarande april.

§ 2.

Herr statsrådet m. m. *O. W. Virgin* aflämnade Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse af 8 kap. 25 § strafflagen.

Denna proposition bordlades på begäran.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af §§ 39 och 41 regeringsformen.

Härefter öfverlämnades till lagutskottet Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning af hvad i lagen den 6 juni 1902, innefattande inskränkning i inmutningsrätten, är stadgadt.

§ 4.

Efter föredragning vidare af herr *H. Hedlunds* anhållan att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa ett spörsmål blef berörda anhållan af kammaren bifallen.

§ 5.

Föredrogs, men bordlades åter lagutskottets utlåtande n:o 45, Andra Kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande n:o 37, Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 38 och Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 39.

§ 6.

Angående
upphörande
af den befatt-
ning med
folkundervis-
ningen som
nutillkommer
kyrkans prä-
sterskap och
kyrkliga
myndigheter
m. m.

Till afgörande förelåg Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 31, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående upphörande af den befattning med folkundervisningen, som nu tillkommer kyrkans prästerskap och kyrkliga myndigheter, m. m.

Genom motion i Andra Kammarén, n:o 190, hade herr *J. T. Larsson* i Lund hemställt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, under hvilka betingelser den befattning med anstalterna för folkundervisningen, som nu tillkomme kyrkans prästerskap och kyrkliga myndigheter, kunde

upphöra och folkskoleväsendet anordnas såsom en kommunal angelägenhet, samt i hvilka hänseenden gällande stadga angående folkundervisningen i riket och öfriga författningar rörande folkskoleväsendet borde för vinnande af nämnda ändamål ändras eller nya bestämmelser införas.

Angående upphörande af den befattning med folkundervisningen, som nutillkommer kyrkans prästerskap och kyrkliga myndigheter m. m.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Reservationer hade emellertid afgifvits:

af herrar *Sundström* och *Broomé* i Bärslöf;

samt af herrar *Sterner* och *Eriksson* i Elgered, hvilka yrkat,

att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och till Riksdagen inkomma med en utredning, under hvilka betingelser den befattning med anstalterna för folkundervisningen, som nu tillkomme kyrkans prästerskap och kyrkliga myndigheter, kunde upphöra och folkskoleväsendet anordnas såsom en kommunal angelägenhet, samt i hvilka hänseenden gällande stadga angående folkundervisningen i riket och öfriga författningar rörande folkskoleväsendet borde för vinnande af nämnda ändamål ändras eller nya bestämmelser införas.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet begärdes af

Herr Roos, som anförde: Herr talman! På sid. 9 i föreliggande betänkande omtalar utskottet, att en af herr Siljeström vid 1867 års riksdag väckt motion af ganska lika innebörd med den nu förevarande motionen blifvit hänvisad till behandling af tillfälligt utskott. Men den omständigheten, att kammaren år 1867 hänvisade till behandling af tillfälligt utskott en motion, afseende ändringar i kommunalförordningarne, synes mig icke vara tillräckligt skäl för, att kammaren nu år 1904, sedan en helt annan praxis vunnit insteg, skall hänvisa herr Larssons motion till tillfälligt utskott. Praxis har blifvit mycket stadgad i den riktningen, att alla frågor om ändringar och tillägg till, bland andra lagar, kommunallagarne, äfven om de taga form af en skrifvelse till Kungl. Maj:t, numera skola gå till lagutskottet. Jag ber att få erinra därom, dels att då Andra Kammaren 1901 hänvisade till behandling af tillfälligt utskott herr Wavrinskys motion om noggrannare bestämmelser rörande bokföringsskyldighet, afslog Första Kammaren denna motion under förklaring, att den bort behandlas af lagutskottet, dels ock att åren 1902 och 1903 enahanda motioner hänvisades till behandling af lagutskottet. I följd behandlade lagutskottet dels en motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående skyldighet att deltaga i kostnaden för reglering af vattentillgången i strömdrag, dels en motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående internering af alkoholister. Och i år har lagutskottet likaledes be-

Angående
upphörande
af den befatt-
ning med
folkundervis-
ningen, som
nutillkommer
kyrkans prä-
sterskap och
kyrkliga
myndigheter
m. m.

(Forts.)

handlat motioner afseende skrivelser till Kungl. Maj:t dels angående viss bredd å arbetsåkdons hjulringar, dels angående expropriationsrätt i fråga om linbaneanläggningar, dels ock angående lagstadgad stängningstid för handelsbutiker, äfvensom flera andra motioner, som afsett skrivelser till Kungl. Maj:t i fråga om ändringar af lagar, vare sig civil- eller kommunallagar.

Herr talman, då jag anser, att denna motion icke blifvit grundlagsenligt behandlad, anhåller jag att få yrka afslag å densamma.

Herr Sterner: Herr talman, mina herrar! Ehuru jag i den vid betänkandet fogade reservationen uttryckt min principiella ståndpunkt i frågan, vill jag dock med ett par ord bemöta några tankar i utskottets betänkande.

Där heter det, att kyrkan har försökt att gifva åt skolan den rätt skolan tillkommer, och att, då kyrkan lämnat rum åt profana ämnen i mycket stor utsträckning, bör man icke på kyrkan ha några vidare större kraf i den vägen. Den bör därför kunna få sitta i orubbadt bo och råda och styra folkskolan såsom hittills. Man resonerar som så, att, då folkskolan utgått från kyrkan, bör den också i alla evärderliga tider förblifva i kyrkans sköte. Därvid glömmar man, att *all* undervisning, universitets- såväl som elementarundervisning, till att börja med utgått från kyrkan; ja, själfva teaterverksamheten är också en produkt af den kyrkliga verksamheten under medeltiden. Men då alla dessa grenar af undervisningen ha emanciperat sig, hvarför skulle då icke äfven folkskolan kunna få stå på egna ben och själf sköta om sina angelägenheter?

Man har vidare i utskottets betänkande framhållit, att det är godt, att folkskolan styres af en kår, som handlar under ämbetsmannaansvar. Jag undrar, huruvida ämbetsmannaansvar är något annat än en hederlig mans ansvar. Jag tror, att, om det i en eller annan punkt skulle vara bättre än en hederlig mans ansvar, så är det också någonting annat som lätt följer med: ämbetsmannaöfversitteri och själfsvåld. Jag anser därför, att pastor icke på *denna* grund bör vara själfskrifven skolrådsordförande, och skolan för den skull behöfva stanna under kyrkans domvärjo. Det yttrades i fjol af en ärad talare på stockholmsbänken, som i dag är dagens och för öfrigt icke endast denna dags, utan decenniens hjälte i denna kammare, att själfskrifvenhet till ett uppdrag är ett oting, vare sig denna själfskrifvenhet hänför sig till en kommitté eller en styrelse. Jag kan icke annat än på det kraftigaste understryka detta yttrande. Om pastor är folkskolevän med Guds nåde, blir han det nog äfven, om han icke är själfskrifven till skolrådsordförande. Men är han *icke* folkskolevän, är det ett oting, att han skall sitta och befalla öfver folkskolan.

På dessa grunder ber jag att få yrka bifall till den af mig jämte herr Halvar Eriksson afgifna reservationen.

Herr Sundström: Såsom herrarne behagade finna, har jag tillika med en kamrat i utskottet reserverat mig mot föreliggande

betänkande. Denna reservation gäller icke så mycket utskottets kläm som fastmera den motivering, utskottet begagnat.

Utskottets utlåtande sönderfaller i tre afdelningar. Den första afdelningen, som börjar på sid. 6, är en utredning om folkskolans nuvarande ställning samt uppräknig af dess förvaltande myndigheter. Den andra afdelningen, som börjar på sid. 9, är en historik öfver liknande förslags behandling och öden vid föregående riksdagar. Den tredje afdelningen, som börjar på sid. 12, är utskottets eget yttrande öfver nu föreliggande motion. I denna sista afdelning utgår utskottet från det påståendet, att folkskolan är en kyrklig institution, som »framkommit inom kyrkan väsentligen såsom religionskola», att folkskolan, under dess kyrkliga administration, på sitt program upptager många s. k. borgerliga ämnen *samt att densamma* torde vara att anse som en nödig förskola för konfirmationsundervisningen.

Angående
upphörande
af den befatt-
ning med
folkundervis-
ningen, som
nutillkommer
kyrkans prä-
sterskap och
kyrkliga
myndigheter
m. m.

(Forts.)

Dessa påståenden kan jag för min del icke finna riktiga. Visserligen är jag den förste att erkänna, att kyrkan och prästerskapet i forna tider befrämjade läskunnigheten och skolors inrättande bland folket, och detta till och med, då ingen annan gjorde detsamma. Men då de gjorde detta, gjorde de det för att befrämja ett *kyrkligt* ändamål, nämligen bibringande af kristendomskunskap. Läskunnigheten var bra för att folket skulle kunna läsa katekesen, psalmboken och evangelierna. Men den skola, som vi nu tala om, är väl ändock den skola, som framkommit genom 1842 års folkskolestadga. Denna skola har *icke* tillkommit och danats genom kyrkans och prästerskapets, utan genom regerings och riksdags försorg. Visserligen har prästerskapet kraftigt medverkat vid utförandet af hvad Riksdagen därvidlag beslutit, men prästerskapet har ju dock endast varit *verkställare* af den borgerliga myndighetens befallningar. Så betraktar jag saken. Följaktligen kan jag ej heller anse vår svenska folkskola som en kyrklig utan som en medborgerlig institution.

Vidare säger utskottet, att den närmaste innebörden af detta förslag är att förvisa kristendomsundervisningen från folkskolan och öfverflytta den på prästerskapet. Jag har för min del icke kunnat inse, att utskottet i detta fall behandlat motionären rätt. Motionären har icke talat härom. Det är såsom »goddag — yxskaft», när utskottet på sidan 14 säger: »Alltså, äfven om det komme därhän, att hela religionsundervisningen förflyttades från folkskolan, skulle på den vägen näppeligen större utrymme kunna beredas de borgerliga ämnena, enär väl åtminstone en dag af läsveckan måste afsöndras för undervisning i religionsskolan. Skall folkskolan erhålla mera tid för de borgerliga ämnena, synes ej detta kunna vinnas genom dess omflyttning från det kyrkliga till det borgerliga samhället utan fastmer, så långt omständigheterna sådant medgifva, genom förökad lärotid.» Motionären har icke talat om kristendomsundervisningens skiljande från folkskolan, och jag anser därför att utskottet ej heller bort polemisera mot honom i denna sak.

Lika snedvridet tycker jag utskottets resonemang i den historiska afdelningen på sidan 10 under mom. 2:o) vara. Utskottet talar där om en i denna kammare år 1870 väckt motion med hemställan, bland annat, »det Riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla, att sådana

Angående
upphörande
af den befatt-
ning med
folkundervis-
ningen, som
nu tillkommer
kyrkans prä-
sterskap och
kyrkliga
myndigheter
m. m.

(Forts.)

förändringar i nu gällande folkskolestadga vidtagas, att religionsundervisningen i folkskolorna skiljes från folkskolelärarebefattningen samt öfvertages af prästen i det religionssamfund lärjungen tillhör.» Ja, detta är visserligen ett ärende, som behandlats i kammaren, men som icke har någon likhet med förevarande ärende.

Dessa synpunkter hafva vi sökt göra gällande i utskottet för att få motiveringen annorlunda affattad. Då det icke varit oss möjligt att göra oss hörda, hafva vi nödgats framföra vår åsikt reservationsvis, och det är för att angifva densamma, som jag äfven nu begärt ordet. Det kan visserligen anses vara en tvist om småsaker, då man på detta sätt disputerar om olika utgångspunkter för motiveringen, men för framtiden torde det kanhända icke vara så oviktigt, att man nu får den rätta synen på dessa ting, så att icke Riksdagen, då den i dag fattar beslut, går ut från utgångspunkter, hvilka jag för min del anser vara mindre riktiga.

Ehuru jag sålunda icke kan gilla utskottets motivering, instämmer jag dock i dess hemställan om afslag å motionen. Men detta gör jag af andra skäl. Jag tror nämligen, att det vore bäst att vänta med att besluta någon skrifvelse i detta ärende, till dess ett par andra frågor blifvit afgjorda. Vi hafva ju för dörren den stora läroverksfrågan, som skall afgöras. På samma gång skall frågan om styrelse och öfverstyrelse för läroverken behandlas. Vidare hafva vi den i samband därmed stående frågan om folkskolans ställning till de allmänna läroverken, som i någon mån nu skall afgöras. Jag anser, att frågan om styrelse och öfverstyrelse för folkskolan bör afgöras i ungefär samma riktning som de senast nämnda frågorna, och har därför för min del funnit det vara bäst att dröja med afgörandet af denna fråga till dess läroverksfrågan blifvit afgjord.

Ser man vidare på motionärens program, har man verkligen anledning att med en viss betänksamhet stanna inför detsamma och fråga sig om man genast är färdig att acceptera detsamma. I mom. 4:o nederst å sidan 12 har utskottet sammanfattat en af hans programpunkter på följande sätt:

»4:o) att den befattning, hvilken nu tillkommer domkapitlet såsom folkskoleöfverstyrelse, måtte öfverflyttas till en för hvarje län sammansatt kretsstyrelse för folkskolorna, bestående af en utaf Kungl. Maj:t utsedd ordförande samt af folkskoleinspektörerna inom länet, möjligen förstärkta med ett lämpligt antal af landsting utsedda ledamöter.»

Hvad innebär nu detta? Jo, inspektörerna inom hvarje län skulle blifva både öfverstyrelse och inspektörer för länets folkskolor. De skulle således på sätt och vis komma att inspektera sig själfva, inspektera sina egna handlingar. Jag tror, att detta är en svaghet uti själfva reformprogrammet, så stor att den omöjliggör hela förslaget. Ser man på de andra punkterna, skulle andra anmärkningar äfven kunna göras. Men då vår reservation är föranledd af utskottets motivering, saknar jag anledning, att nu ingå härpå. Nog af, jag har hyst betänkligheter att gå med på förslaget i dess nuvarande form. Visserligen säger man, att det nu blott gäller att skrifva till Kungl. Maj:t och begära en utredning i frågan, men om Riksdagen

skall afsända en dylik skrifvelse, måste den i alla fall uppdraga grundlinjerna till den nya organisationen och författningen. Då denna grundritning nu skulle komma att innefatta en så väsentlig svaghet, som den jag nyss påpekade, tror jag icke, att det vore lämpligt att skrifva till Kungl. Maj:t. Följaktligen yrkar jag, i likhet med utskottet, att förevarande motion icke må till någon åtgärd föranleda, men att utskottets motivering måtte af kammaren ogillas.

*Angående
upphörande
af den befatt-
ning med
folkundervis-
ningen, som
nutillkommer
kyrkans prä-
sterskap och
kyrkliga
myndigheter
m. m.
(Forts.)*

Herr Larsson i Lund: Herr talman, mina herrar! Jag ber att först få bemöta den invändning, som blifvit gjord mot ärendets formella behandling.

Herr Roos menar, att detta ärende bort handläggas af lagutskottet, därför att frågan skulle gälla ändring i kommunallag och antagligen, menar han, äfven i kyrkolagen. Det är visserligen sant, att en sådan reform, som jag påkallat, ej kan genomföras utan ändring i både kommunallag och kyrkolag. Det bör emellertid erinras, att en sådan reform berör äfven stora områden af Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftningsrätt. Jag hemställer, huru man, då det naturligtvis icke låter sig göra att dela ett ämne sådant som detta i två delar, skall kunna få ärendet behandladt annorlunda än af ett tillfälligt utskott, då lagutskottet naturligtvis icke är behörigt att taga befattning med sådana spörsmål, som röra Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftning. Det har ej heller i kammaren rådt den ringaste tvekan, då det gällde att bestämma, hvarthän motionen skulle remitteras. Då jag sålunda ej kan godkänna den af herr Roos uttalade uppfattningen, hemställer jag, att kammaren ej måtte fästa afseende vid hans yrkande.

Att jag naturligtvis icke hos utskottets flertal kunnat påräkna understöd för min motion, därpå var jag beredd, men jag hyste dock en förhoppning, att utskottet ej skulle stå enhälligt i denna fråga, och det gläder mig, att denna förhoppning ej slagit fel. Jag ber därför att till herrar reservanter, alla fyra, få frambära min tacksamhet för den förståelse motionen rönt hos dem. Visserligen ha två reservanter, herrar Sundström och Broomé, kommit till samma afstyrkande resultat som utskottet, men på helt andra grunder än detta. Jag skall börja med att något uppehålla mig vid de skäl, som desse reservanter anført för sitt afstyrkande.

Herr Sundström har redogjort för dessa skäl, och jag kan ej neka till, att de skulle kunna anses hafva en viss giltighet, om det här vore fråga om att besluta öfver ett positivt förslag till anordning af folkskolans styrelse och ledning; men så är icke förhållandet. Motionen afser att vinna en *utredning* om de betingelser, under hvilka den af mig önskade reformen skulle kunna genomföras. *Om och när* en sådan utredning kommer till verkställighet, då finnas icke längre några sväfvande, olösta spörsmål i det hänseendet, som vällat reservanternas betänkligheter. Genom det beslut Riksdagen inom kort kommer att fatta i afseende å den stora läroverksreformen, blir frågan om både läroverkens omdaning och deras styrelse och om folkskolans ställning till de allmänna läroverken definitivt afgjord, åtminstone för en ganska lång tid framåt. Jag har därför svårt att förstå, att,

Angående
upphörande
af den befatt-
ning med
folkundervis-
ningen, som
nutillkommer
kyrkans prä-
sterskap och
kyrkliga
myndigheter
m. m.

(Forts.)

när de faktiska förhållandena komma att föreligga vid den tidpunkt, då utredning skall verkställas, till hvilka förhållanden således vid utredningen kommer att tagas nödig hänsyn, frånvaron af sådana faktiska förhållanden redan nu, vid detta tillfälle skulle utgöra ett hinder för att bifalla motionen. Äfven om vid ett beslut i läroverksfrågan skolorna komma att få behålla efori-institutionen och äfven om domkapitlet fortfarande få behålla någon befattning med vissa läroverks-ärenden, bör man icke förbise, att redan nu de allmänna läroverken och framför allt de vid dem anställda lärarne intaga en vida mer fri och själfständig ställning, än hvad fallet är med folkskolorna och deras lärare. Därför synes mig hänsynen till läroverksreformen ej böra skjutas fram för att hindra en skrifvelse, som gäller en reform af vida mer pressant natur, nämligen folkskolans frigörelse. Jag vågar därför rikta en vädjan till de båda reservanterna, att, då de i alla fall tagit så bestämdt afstånd från utskottets synpunkt, att jag anser mig berättigad att i denna fråga räkna dem såsom stående på min sida och icke på utskottets, de måtte låta sina betänkligheter fara och icke motarbeta en reform, som inom vida kretsar af vårt land länge varit efterlängtd. Herr Sundström anmärkte såsom en svaghet i det af mig uppgjorda programmet frågan om den styrelse, som skulle sättas i stället för domkapitlet. Jag medger, att det är en svag punkt. Man kan väl emellertid icke af mig, som ej är folkskoleman, vänta, att jag skulle kunna framlägga ett fullständigt program af den art, att icke några anmärkningar kunde göras emot det samma. Jag hade däremot haft anledning att vänta, att vid utskottets behandling de svaga punkter, som tvifvelsutän fannas i mitt program, tagits upp till diskussion och att utskottet kunnat komplettera detta program. Jag skulle ha varit den förste att släppa mitt program och gå med på ett af sakförståndiga upprättadt sådant. Emellertid är ju programmet icke här hufvudsaken. Om Riksdagen skrifver till Kungl. Maj:t och begär en utredning om de betingelser, under hvilka reformen må kunna genomföras, är jag förvissad, att Kungl. Maj:t nog skall se svagheterna och veta att rätta dem.

Både i motionen och i utskottets betänkande hänvisas till den år 1867 af herr Siljeström väckta motionen. Det erbjuder sig då ett osökt tillfälle till jämförelse mellan detta år 1904 afgifna utskotts-betänkande och de få rader, i hvilka utskottet år 1867 enhälligt och obetingadt anslöt sig till motionärens åsikt, att »genom det inflytande, som från kyrkans sida enligt tradition och lag ännu äger rum och det *blandade* system, hvilket häraf är en följd, folkskolans utveckling icke främjas med den liflighet och kraft, som kunde vara att påräkna af en rent kommunal styrelse». Vid en sådan jämförelse springer det genast i ögonen, att 1867 års utskott gjort ett resolut grepp om själfva kärnan i den Siljeströmska motionen och ej haft hänsyn till något annat än främjandet af folkskolans utveckling, medan 1904 års utskott har — jag vågar säga det — med sorgfällig noggrannhet undvikit att inlåta sig på hufvudsaken, och man förgäfvets får leta igenom utskottets hela betänkande för att finna ett enda uttalande ur synpunkten af främjandet af folkskolans utveckling.

Däremot är det *någonting annat*, som utmärker detta 1904 års

utskottsbetänkande. Jag kan ej underlåta att komplimentera utskottets majoritet för dess obestridda talang i den tendentiösa färgläggningens konst! Prof på en sådan färgläggning förekommer, såsom herr Sundström erinrat, redan i den historiska utredningen, där utskottet ansett sig böra inblanda en motion, som ej har det aflägsnaste sammanhang med den nu väckta motionen. Jag kan ej annat än understryka hvad reservanternas, herrar Sundström och Broomé, om en sådan inblandning yttrat: att den tjänar endast till att missvisa och leda tankarna vid frågans afgörande behandling in på afvägar». Huruvida utskottet haft ett bestämdt sådant syfte med denna inblandning, vill jag naturligtvis lämna osagdt. Många flera sådana prof förekomma, och det yppersta återfinnes på sid. 14 i utskottets betänkande. Då jag, såsom det första och afgörande steget till vinande af reformen, hänvisat till skolärendenas öfverflyttande från kyrkoförsamlingens till den kommunala förvaltningens område och tillåtit mig framhålla, att genom ett sådant öfverflyttande uttalades den för hela reformen bärande grundtanken, att folkskolan är en *det borgerliga samhällets* angelägenhet, har detta gifvit utskottet anledning till följande erinran:

»Tillmäter man folkskolan endast uppgiften att vara en folkundervisningsanstalt väsentligen med afseende på de ämnen, som tillhöra det borgerliga samhällets angelägenheter, så är ju härmed gifvet att folkskolan fått karaktären af en borgerlig anstalt, hvilken då ock naturligtvis principiellt tillhör det borgerliga samhällets målsmanskap och administration. Men såsom förenämnda åskådning helt visst ännu är främmande för den öfvervägande delen af vårt folk, så finns, enligt utskottets förmenande, ej heller grundad anledning till att afvika från den hittills praktiserade uppfattning om folkskolan, att densamma jämte dess uppgift att meddela medborgerlig bildning också må bibehålla sin ursprungliga bestämmelse att i det stora hela vara en anstalt för kristlig barnuppfostran och desslikes en nödig förskola för konfirmationsskolan.»

Jag får naturligtvis ej antaga, att utskottet menat annat, än det här skrifvit. I så fall låter det väl emellertid svårigen tänka sig ett mer försåtligt sofisteri, än det utskottet här gjort sig skyldigt till. Långt före den kristna tidräkningens början gällde det inom den antika kulturvalden som oömtvisteligt, att uppfostran och undervisning skulle gå hand i hand och att undervisning var en integrerande del af uppfostran. Här upplysas vi däremot om den stora fara, som ligger däri, att det borgerliga samhället skulle få hand om folkskolan. Hon kommer då icke att bli en *uppfostringsanstalt*, utan blott en undervisningsanstalt med afseende på vissa särskilda ämnen. Jag frågar: finns det någon förnuftig grund till ett sådant resonemang? Nej, förnuftig grund finns där icke, men *tendensen* är alldeles tydlig och blir än mer tydlig, då utskottet om barnuppfostringsanstalten säger, att det är en anstalt för »kristlig» barnuppfostran. Det finns knappast något enda ord, som blifvit så missbrukadt som detta ord »kristlig». Jag vågar påstå, att utskottet här också ökat antalet af dessa missbruk. Menar verkligen utskottet, att den uppfostran, som en anstalt under det borgerliga samhällets hägn kan meddela, skulle blifva

Angående upphörande af den befattning med folkundervisningen, som nutillkommer kyrkans prästerskap och kyrkliga myndigheter m. m.
(Forts.)

Angående
upphörande
af den befatt-
ning med
folkundervis-
ningen, som
nutillkommer
kyrkans prä-
sterskap och
kyrkliga
myndigheter
m. m.

(Forts.)

okristlig? Eller förmenar verkligen utskottet, att kristlighet är tillfinnandes *endast* inom statskyrkans hank och stör? Nej, jag tror, att en kristlig barnuppfostran både i hem och i skola är tillfinnandes lika mycket utanför statskyrkans ramar som inom desamma, och lika mycket hos de många tusental statskyrkomedlemmar, hvilka ej kunnat böja sin tanke- och samvetsfrihet under statskyrkans läroformer som hos de renläriga. Detta tal om »kristlig barnuppfostran» kan ej vara annat än ett inpass för att göra motionen misstänkt.

Då jag på tal om skolärendenas öfverflyttning från kyrkoförsamlingens till den borgerliga kommunens förvaltning påvisat en orättfärdighet, som härigenom skulle undanröjas, nämligen *den* orättfärdighet som nu tillskyndas dissenters och med dem i detta fall likställda, säger sig utskottet ej vilja underkänna detta skäl. Detta är ju godt och väl och det är jag utskottet tacksam för. Utskottet anvisar emellertid en utväg att undanröja denna orättvisa på annat sätt. Huru? Jo, genom att åtminstone med afseende på vissa skolärenden tillerkänna dessa dissenters och med dem likställda rösträtt på kyrkostämman. Det är en farlig utväg. Jag undrar, om utskottet har klart för sig, hvart en sådan utväg skulle leda, för så vidt eljes det skall finnas konsekvens här i världen. Jo, naturligtvis därhän, att dissenters äfven skulle ha rösträtt i *andra* frågor, kyrkliga frågor af ekonomisk art; ty äfven på det området förefinnes en orättvisa, nämligen den, att statskyrkan beskattar henne icke tillhörande medborgare. Skall en orättvisa på ett område undanröjas och det på detta sätt, nämligen genom att tillerkänna dissenters rösträtt, lider det icke något tvifvel, att det inom kort också skall framställas anspråk på rösträttens utsträckande äfven till kyrkliga frågor af ekonomisk art. Jag antager, att utskottets ledamöter äro de sista, som skulle vilja vara med om något sådant. Dessutom skulle botemedlet blott leda till partiellt afhjälpande af orättvisan, om icke rösträtten utsträcktes att omfatta *alla* skolärenden. Ty hvad är man hjälpt med att utsträcka rösträtten blott till vissa områden? Hvar skall man då draga gränsen? Och kan man ej afhjälpa en orättvisa *helt* på den anvisade vägen, är det tydligt, att vägen är oriktig. I utskottets utlåtande ligger här dock så mycket som ett erkännande däraf, att folkskolans ärenden icke uteslutande röra den kyrkliga församlingen och dess medlemmar. Hvad är väl då naturligare, än att dessa ärenden flyttas till en förvaltning, som är gemensam för alla kommunens medlemmar oafsedt deras kyrkliga ställning?

Det finnes icke någon punkt af denna fråga, som så ofta varit föremål för anlopp som prästens själfskrifna ordförandeskap i skolrådet; och detta är helt naturligt. Detta är just inkarnationen af hela det nu rådande systemet, och därför har man gjort ifriga och ofta upprepade försök att få denna själfskrifvenhet afskaffad. Beträffande den frågan har utskottet endast hänvisat till ett betänkande af lagutskottet från år 1902. Det är egentligen två skäl, som anförts mot upphäfvande af prästens själfskrifvenhet såsom skolrådsordförande. Det ena är att på en mängd orter i vårt land det skulle visa sig svårt, om ej omöjligt, att få en lämplig person till ordförande i skolrådet, om icke prästen skulle vara det. Det andra skälet är, såsom

redan herr Sterner erinrat, talet om ämbetsmannaplikt och ämbetsmannansvar. Hvad beträffar det första skälet, har det haft sitt stora berättigande i gångna tider. Nu tror jag icke, att det har det. I alla fall har ju ingen människa satt i fråga, att innehafvandet af präst-ämbete skulle medföra diskvalifikation för val vare sig till ledamot af eller ordförande i skolråd. Där det är förhållandet, att prästen verkligen är intresserad för folkskoleundervisningens främjande samt sätter in hela sin kraft för det ändamålet, där skola nog — det är min lifliga öfvertygelse — församlingsborna ej underlåta att fort-farande på det området tillgodogöra sig hans tjänster. Likaså är jag öfvertygad om, att prästen med samma omsorg och samma nit skall visa församlingen de tjänsterna såsom *vald* ordförande som han förut gjorde det i egenskap af själfskrifven.

Men själfskrifvenheten — det har upprepats så ofta och nu senast af herr Sterner — är ett oting. På alla andra områden, där själf-skrifvenhet eger rum, sträfvat man att afskaffa den, men här arbetar man med händer och fötter att bibehålla den. Det kan möjligen i vissa fall hända, att själfskrifvenheten icke medför några vådor, men faran ligger där ändock. Och vi ha haft rikliga exempel på de oefter-rättligheter, som själfskrifvenheten har medfört.

Ämbetsmannaplikt och ämbetsmannansvar äro vi vana att sätta högt här i landet, och det med rätta. Men just på detta speciella område, då *själfskrifvenhet* förenas med ämbetsmannamakt och ämbetsmannaställning, är ordföranden i tillfälle att — såsom äfven mång-faldiga gånger skett — i väsentlig mån eludera kommunalförfatt-ningarnes afsikt att åstadkomma en *kollegial* behandling af skolären-dena. Ty ofta blir det prästen, den själfskrifne ordföranden med ämbetsmannaauktoritet, som sätter *personlig* styrelse in; och det är just denna personliga styrelse, som det framför allt gäller att få bort. En vald ordförande, som intager sin ställning på grund af medbor-garnes förtroende, faller det aldrig in att söka göra sina personliga åsikter gällande gent emot den styrelse, till hvilken han hör, och lika litet gent emot den tjänstemannapersonal, som lyder under styrelsen. På den punkten är det just som själfskrifvenheten är farlig. Ty den själfskrifne ordföranden kan lätt sätta skolläraren i ett subordinations-förhållande, som mången gång har gjort och ännu gör, att en skol-lärare klafbindes, då han söker arbeta för folkskolans främjande efter sitt samvete och icke efter den själfskrifne ordförandens indi-viduella uppfattning.

Jag nämnde nyss, att utskottet med sorgfällighet undvikit att inlåta sig på hufvudsaken. Hvad annat skall man kunna kalla det, då utskottet i den punkt, som torde vara den viktigaste, så godt som inskränkt sig till att aftrycka § 12 i folkskolestadgan och gjort detta för att därmed visa, att under den kyrkliga administrationen på skol-programmet och undervisningsschemat i alla fall uppförts en hel del s. k. borgerliga ämnen? Maken till fattigdom på argument har jag aldrig sett. Hvilken förtjänst har då den kyrkliga ledningen haft om införandet af dessa ämnen på skolschemat? För min del tror jag, att folkskolans utveckling till den punkt, där hon nu står, och

*Angående
upphörande
af den befatt-
ning med
folkundervis-
ningen, som
nutillkommer
kyrkans prä-
sterskap och
kyrkliga
myndigheter
m. m.
(Forts.)*

Angående
upphörande
af den befatt-
ning med
folkundervis-
ningen, som
nutillkommer
kyrkans prä-
sterskap och
kyrkliga
myndigheter
m. m.
(Forts.)

i den riktning, som i och för sig är mycket vacker, skett *trots* den kyrkliga ledningen och ej i följd af den.

Hvad betyder för öfrigt förekomsten af ett större eller mindre antal s. k. profana ämnen på skolprogrammet? Är det ämnenas antal och benämning, som spelar hufvudrolen? Nej, det är väl *arten* af den undervisning, som meddelas i dessa ämnen. Nå, invänder man, kan den prästerliga ledningen ha något inflytande på undervisningens art? Ja, otvifvelaktigt. Vi kunna se inom högre liggande områden, hvilken ställning kyrkan och hennes prästerskap, i stort sedt, intaga till den vetenskapliga forskningens resultat. Jag erkänner, att många enskilda präster i den frågan ställa sig vida fördomsfriare och vida klarsyntare, än hvad man kan säga om prästerskapet i det stora hela. Men hvad betyder det, att ännu i dag det pågår en ganska energisk offentlig diskussion just om förhållandet mellan kyrka och vetenskap, mellan kristendom och vetenskap? I detta fall kan man sätta likhetstecken mellan kristendom och kyrka, ty den kristendom, som det här gäller — d. v. s. den, som ställer sig i oppositionellt förhållande till den vetenskapliga forskningen — är förnämligast den kyrkliga. Nå, kan man säga, den vetenskapliga forskningen ligger så högt, att den icke berör folkskoleundervisningen. Jo, det gör den visst. Det kunskapsstoff, som skall meddelas barnen, får icke vara gammal skåpmat, utan måste förnyas och förnygras; och det är med hänsyn därtill, som resultaten af den vetenskapliga forskningen komma att göra sig gällande äfven på folkskoleundervisningens område.

Jag vill erinra kammaren om, att i samband med den stora läroverksfrågan två mycket framstående folkskolemän i denna kammare väckt en motion, hvars innersta syftemål jag skulle vilja uttrycka så: inga hinder och inga svårigheter få läggas i vägen för folkskolan att — i sin alltmer fortskridande utveckling och genom sina öfverbyggnader — fullfölja samma mål som det, hvilket är föresatt realläroverken, samt gifva samma utbildningsresultat, samma utbildningsgrad som dessa. Det är en vacker, sant demokratisk tanke, som ligger till grund för den motionen; och jag är lifligt öfvertygad om, att den tanken kommer att vinna stor anslutning inom denna kammare.

Huru ställer sig nu den prästerliga ledningen gent emot denna uppgift för folkskolan? Jo, så, att folkskolan växer den prästerliga ledningen öfver hufvudet, såsom den säkerligen redan på åtskilliga ställen i viss mån gjort. Hvilka förutsättningar ha kyrkan och hennes målsmän, här prästerskapet, att leda skolan in mot detta höga mål? Inga. Hos prästerskapet får man ej vänta, har man ej rätt att vänta sakkunskap och intresse för denna fråga. Deras uppgift är en helt annan.

Jag har tillåtit mig att i min motion antyda, att denna reform äfven för kyrkans egen skull är önskvärd. Det skulle kunna vara ett ganska intressant kapitel att närmare utreda den frågan; men den hör ej hit och därför skall jag ej upptaga kammarens tid därmed. Jag har blott velat göra en liten antydning. Jag hör till dem, som ännu våga tro och hoppas, att äfven kyrkan skall kunna nå en hög grad af utveckling. Men detta kan absolut icke ske, med mindre

kyrkan beröfvas den yttre maktställningen. Denna yttre maktställning är en följd af den hierarkiska byggnaden. Och denna är det, som hindrar kyrkans utveckling.

Det är mycket viktiga och stora intressen, som det här gäller. Utskottet har i sitt betänkande icke förmått på *en enda* punkt anföra verkliga sakskal, utan allenast sökt göra motionen misstänkt. Och lyckas man göra den misstänkt, såsom riktad mot kyrkan och kristendomen, ja, då vet man, att man har säkert stöd, då man vill kullkasta den.

Jag ber slutligen att få inlägga den allra bestämdaste protest mot, att jag med denna motion skulle hafva afsett någon kyrkofientlighet eller kristendomsfientlighet. Jag menar blott, att den tidpunkt för länge sedan kommit, då kyrkans och skolans utvecklingsbanor måste skiljas åt; de kunna icke längre sammanfalla. Kyrkan kan icke längre utöfva supremati öfver skolan. Skolans öden måste länkas efter helt andra synpunkter.

Herr talman! Jag skall be att få yrka, att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, måtte bifalla den af herrar Sterner och Halvar Eriksson afgifna, vid betänkandet fogade reservation.

I detta anförande instämde herrar *Pettersson* i Södertälje, *Nyström*, *Starbäck*, *Höjer*, *Thylander*, *Forssell*, *Berg* i Göteborg, *K. G. Karlsson* i Göteborg, *Nydal*, *Johansson* i Öija, *Hedlund* och *Nordin*.

Herr Hazén: Herr talman, mina herrar! Såsom vi redan funnit, hafva många erinringar och grava anmärkningar framkastats mot detta anspråkslösa utlåtande.

Hvad nu beträffar den erinran, som gjordes af herr Roos, är den redan besvarad af motionären, hvarför jag anser mig kunna förbigå densamma. Beträffande de öfriga erinringar eller anmärkningar, som här blifvit gjorda, beröra de mera detaljer, mera — kan jag säga — periferiska punkter och äro ställda i ett sådant lösryckt sammanhang med utskottets utlåtande, att det torde vara svårt att punkt för punkt upptaga desamma till bemötande. Det är kammaren icke obekant, att, när en motionär finner ett utskottsutlåtande, som strider mot hans tankegång, han är färdig att gå igenom det rad för rad, ord för ord, och han tyder det då icke till det bästa. Att nu alltså inlåta mig i ett replikskifte t. ex. med herr Larsson, det tror jag icke vore till någon synnerligen stor nytta. Därför skall jag be att med ens få gå in i frågans midtpunkt för att se den från dess bärande synpunkt.

Först och främst, hvad är det, motionären åsyftar? Jo, en sammanfattning däraf finner man i utskottets utlåtande på sidan 12, där det heter: »Syftet är alltså utredning för eventuella åtgärder till ett särskiljande af folkundervisningsanstalternas och kyrkans angelägenheter, så att folkskoleväsendet komme att ordnas såsom en rent borgerlig angelägenhet, och detta enligt efterskrifna program:

1:o) att folkskolans angelägenheter måtte öfverflyttas från kyrkostämman till kommunalstämma;

Anående
upphörande
af den be-
fattning med
folkundervis-
ningen, som
nu tillkom-
mer kyrkans
prästerskap
och kyrkliga
myndigheter
m. m.
(Forts.)

Angående upphörande af den be-
fattning med
folkundervis-
ningen, som
nu tillkom-
mer kyrkans
prästerskap
och kyrkliga
myndigheter
m. m.
(Forts.)

2:o) att pastors själfskrifna ordförandeskap i skolrådet måtte upphöra;
3:o) att icke stiftet, utan länet borde med afseende på folkskole-
ärenden utgöra den administrativa indelningen;
4:o) att den befattning, hvilken nu tillkommer domkapitlet såsom
folkskoleöfverstyrelse, måtte öfverflyttas till en för hvarje län sam-
mansatt kretsstyrelse för folkskolorna, bestående af en utaf Kungl.
Maj:t utsedd ordförande samt af folkskoleinspektörerna inom länet,
möjligen förstärkta med ett lämpligt antal af landsting utsedda leda-
möter;

5:o) att den administrativa domsrätten i frågor om olagligheter
vid tillsättning af lärare må öfverlämnas åt länsstyrelserna med rätt
åt kretsstyrelsen att afgifva yttrande, där sådant kan finnas behöf-
ligt.» Detta är motionärens hemställan. Detta är det reformprogram,
som af honom blifvit uppställt, så vidt jag kunnat sammanfatta det
ur hans motion.

Det är alltså en ganska stor och inom vårt lands folkskoleväsende
mycket genomgripande reform, som här åsyftas. Men när en stor
reform åsyftas, plägar man framkasta tvenne frågor. Vid den ena
frågan har man blicken riktad på det bestående. Man frågar sig
nämligen: Är det bestående af den art och det skick, att en för-
ändring befinner vara af behovet påkallad? Man frågar vid en stor
reforms genomförande, då det gäller att öfvergå från det bestående,
icke allenast: finnas några skäl för förändringen, utan finnas verkligen
fullgiltiga skäl för förändringen?

Inom utskottet ha vi öfvervägt de skäl, som motionären fram-
ställt, och äfven andra skäl för den ifrågasatta förändringen, men icke
kunnat finna, att dessa varit fullgiltiga skäl för en sådan förändring.

Ett moment, som plägar spela en stor roll i fråga om förändring
af det bestående, är hvad inflytande man kan vänta af en sådan för-
ändring på det *ekonomiska* området. I den delen hafva vi icke fun-
nit, att något vore att vinna genom den föreslagna förändringen,
allra helst om man tager i betraktande, hvad som skulle komma i
stället.

Ej heller hafva vi kunnat finna det vara af behovet påkalladt
från det *borgerliga samhällets* synpunkt, att den förändring, som
motionären ifrågasatt, kommer till stånd.

Icke genom den kyrkliga administrationen — det har utskottet
icke sagt — utan under den kyrkliga administrationen har det vare
sig med eller mot prästerskapet gått därhän, att på folkskolans pro-
gram kommit in det ena borgerliga ämnet efter det andra. Enligt
gällande normalplan för undervisningen i folkskolor och småskolor
förfogar kristendomsundervisningen, omfattande bibelläsning, katekes
och biblisk historia, ej öfver mer än omkring 5 timmar i veckan,
alltså en läsdag. Vi hafva härvidlag framhållit, att huru man än
ställer det, kan något större utrymme för de borgerliga ämnena svår-
ligen vinnas. Ty äfven om man går så långt, som herr Mankell
föreslog vid 1870 års riksdag, att all kristendomsundervisning skulle
afskrifvas från folkskolans program — han hade dock det hjärta för
kristendomen, att han ville afsöndra en dag i veckan för religions-

undervisning — så kan man näppeligen icke på den vägen komma stort längre än nu. Så liberal måste man väl vara mot kristendomen, att man unnar den *en dag i veckan*, sedan man utestängt den från folkskolan.

Det finnes alltså från det borgerliga samhällets synpunkt inga tvingande skäl för en förändring, sådan som motionären tänkt sig. Och icke heller från *kyrklig* synpunkt torde några tvingande skäl därför föreligga.

Kyrkans sträfvande går bland annat ut på att bereda sina barn en kristlig uppfostran. Och för det ändamålet behöfver kyrkan en förskola för konfirmationsundervisningen. Dessa behof fanns redan för 40 år sedan, när folkskolan kom till stånd. Och det behof, som då fanns, förefinnes ännu, i så mycket högre grad nu, som det ej längre förekommer någon hemundervisning, vid hvilken man förr var van. Jag tror, att det för kyrkan står såsom ett oafvisligt kraf att ha en skola för kristlig barnuppfostran och såsom förskola för konfirmationsskolan. Och jag tror desslikes, att lärarekåren, så vidt jag känner den, i det stora hela både teoretiskt och praktiskt intager den ställning till religionen, att kyrkan kan begagna sig af dess medverkan vid religionsundervisningen. Det kan hända, att lärarekåren kan komma att intaga en annan ställning till religionen. Och då tror jag, att man icke från kyrkans sida skall hålla så mycket på de nu bestående förhållandena. Ty icke är skolväsendet en *sådan* angelägenhet, att kyrkan behöfver det endast af den anledning, att hon öfver detsamma måtte få utöfva någon supremati eller makt.

Vidare tror jag icke, att den af motionären föreslagna förändringen kan vara behöflig från *folkskolans* synpunkt. Man talar så mycket i våra dagar om skolbildningen i vårt land och om folkbildningen. Och det är ju vackra vitsord, som därvidlag komma lärarekåren till del. Men man torde äfven få skrifva något i detta afseende på räkningen af den administration, som varit förknippad med lärareverksamheten.

Således synes det icke, om man fäster sig vid det *bestående*, vara *fullgiltiga* skäl, från hvilken sida man än ser saken, för en sådan förändring, hvarom här är fråga.

Men när det gäller en stor reform, frågar man sig för det andra: Är det, som skall träda i stället för det bestående, af den art, att en förändring icke blott är i och för sig möjlig eller allenast lämplig, utan fastmera finnes *lämpligare än allt annat*, som skulle kunna sättas i stället?

Ja, det må herrarna i detta fall själfva pröfva och bedöma, då vi nu något öfvergå till granskning af motionärens förut anförda reformprogram.

Han har däri för det första föreslagit, att folkskolans angelägenheter skulle öfverflyttas från kyrkostämman till kommunalstämma. Kan detta vara lämpligt?

I kyrkostämman hafva dessa angelägenheter en mycket framskjuten plats. Ty kyrkostämman, som ledes af en person med ämbetsmannans ansvar, har egentligen endast två ämnen att behandla,

Angående upphörande af den befattning med folkundervisningen, som nu tillkommer kyrkans prästerskap och kyrkliga myndigheter m. m.
(Forts.)

*Angående
upphörande
af den be-
fattning med
folkundervis-
ningen, som
nu tillkom-
mer kyrkans
prästerskap
och kyrkliga
myndigheter
m. m.*

(Forts.)

nämligen frågor rörande kyrkan och folkskolan. En helt annan skulle folkskolans ställning blifva, om den öfverflyttades till kommunalstämman. Denna stämma har till uppgift att vårda kommunens gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter, såsom det uttrycktes, då 1862 års kommunalförfattningar kommo till stånd. Där hopas ärenden undan för undan. Och jag vet icke, om folkskolan där skulle få en mera framskjuten ställning, än den nu har. Dess angelägenheter skulle nog i så fall endast komma att utgöra ett stort ärende bland många andra stora ärenden.

Vidare är det föreslaget att öfverflytta den lokala styrelsen öfver folkskolan från det kyrkliga skolrådet till ett kommunalt skolråd. I denna punkt kan jag måhända anses jäfvig att yttra mig. Jag vill också i detta hänseende endast ansluta mig till det afstyrkande utlåtande, som lagutskottet år 1902 afgaf i fråga om väckt motion om upphörande af pastors själfskrifvenhet såsom ordförande i skolrådet och till hvilket utlåtande Riksdagen lämnade sitt bifall, denna kammare utan votering och medkammaren utan diskussion.

Vidare är det föreslaget, att öfverstyrelsen för folkskolan skulle öfverflyttas från biskop och domkapitel till en s. k. länsfolkskole-öfverstyrelse.

Ja, i hvad mån det skulle medföra större ära och blifva bättre att öfverflytta inseedet öfver folkskolan från först nämnda myndighet, det lämnar jag därhän. Men jag tror, att, om man vill vara fullt uppriktig, man måste erkänna, att det är män med den högsta bildning inom orten, som utgöra denna korporation, såsom biskopen, domprosten och för öfrigt lektorer vid de högre allmänna läroverken. Man har väl icke fullt fog att göra den erinran mot deras kompetens, att de icke skulle förstå sig på att bedöma de frågor, som röra folkskoleväsendet. Icke tror jag, att det är bättre att lämna vårt lands folkskolor åt länsöfverstyrelserna. Redan herr Sundström har påpekat, hvilken svag sida en sådan länsöfverstyrelse har däri, att den skulle bestå af en utaf Kungl. Maj:t utsedd ordförande samt af folkskoleinspektörerna, möjligen förstärkta med ett lämpligt antal af landsting utsedda ledamöter. Inspektörerna kunna ju vara bra, men man kan få för mycket äfven af det, som är godt. Hvarken för lärarne själfva eller församlingarne är det bra och lämpligt, att de helt och hållet komma i inspektörernas våld. Jag kan alltså icke finna, att det motionären här vill sätta i stället för det, som nu är, är i jämförelse därmed så synnerligen lämpligt; ej heller är det utrönt, huruvida det öfver hufvud taget är den *lämpligaste* anordningen, ifall en ny sådan skulle ifrågakomma.

Men, säger man, det kan ju vara *andra* skäl framställda, men som utskottet icke tagit i betraktande, ty i en sådan stor fråga som denna kan man ju icke taga upp allt, som berör densamma.

Det mål, som motionären uppställt för folkskolan, är, att den skulle bli sin *egen*. Han har därvid begagnat den moderna bilden, att skolan är kyrkans dotter, och nu är hon fyrtio år gammal, hvarför det kan vara på tiden, att hon kommer ut ur huset och blir sin egen. Här visar sig nog, kan man säga, språkets makt öfver tanken. Ty det är dock icke precis samma förhållande mellan kyrkan och skolan

som mellan mor och dotter. Man kan ju snarare ta liknelsen ifrån en samfundskropp och ett inom denna samfundskropp befintligt organ, som har att utföra en funktion inom denna kropp. Ju mera skolan växer sig frisk och stark, ju mera skulle hon, såsom varande ett organ i både den kyrkliga och borgerliga organismen, kunna gagna både. Att den nödvändigtvis skulle bli sin egen, kan jag icke precis förstå.

Herr Larsson sade, att kyrkan borde akta sig för storhetsdrömmar och maktställning. Ja, storhetsdrömmar och maktställning kunna vara farliga för skolan också. Kan det vara farligt för kyrkan, modern, kan det nog också vara farligt för skolan, dottern, om den ger sig in på maktens område. Jag vet för öfrigt icke, hvilket som för herrar lärare i skolan kan vara bättre, om de få gå kyrkans väg, som ibland kan vara en trång väg, eller den kommunala vägen. Ty det är icke så gifvet, att skolan kommer att bli sin egen, då den flyttat ut ur kyrkan och i stället kommit under kommunalstämmen, det borgerliga skolrådet och inspektörerna. Äfven då kan för öfrigt vägen bli lika stenig och lika besvärlig.

Vidare har anförts ett skäl till för den föreslagna åtgärden — och det har rönt mycken gensägelse, att man vågat röra därvid — det skälet nämligen, att skolan skulle kommunaliseras till det yttre för att i sinom tid kommunaliseras till det inre, och kommunaliseringen till det inre skulle då innebära kristendomskunskapens undanträngande. Det har, som sagdt, rönt mycken gensägelse, att man ens tagit upp detta skäl till skärskådande, då man anses icke ha något fog därför.

Men, mina herrar, jag ber då att få hänvisa till sid. 2 i utskottets betänkande, och jag kan, med hänsyn till hvad där står i motionen, icke finna något fog för, att motionären i detta hänseende nu uttalat ett så skarpt klander mot utskottet. Det heter nämligen där: »Bibringandet af religionsundervisning och den nödtorftiga kunskap, som för mottagandet af sådan undervisning var behöflig, utgjorde i skolans barndom hennes uppgift. Kyrkan hade frambragt skolan hufvudsakligen till utförande af denna uppgift i hennes tjänst. *Nu* är förhållandet ett helt annat. Folkskolans *nuvarande uppgift* är att åt det stora flertal, som icke kommer i åtnjutande af den högre undervisningen, gifva det mått af bildning, som påkallas af det borgerliga lifvets mångahanda kraf och som utgör en nödvändig förutsättning för gagnariskt deltagande i arbetet för samhälleliga mål.»

Så yttrar han vidare, på sätt här står i slutet på sidan, nämligen: »Att de, hvilka till sin religiösa åskådning ställa sig i motsatsförhållande till kyrkan, deltaga i sträfvandet att skilja skolans angelägenheter från kyrkans, får icke åberopas för att göra målet i och för sig kyrkofientligt.» Han säger således, att de verkligen finnas, som af det skälet vilja vara med om att kommunalisera skolan, att sekularisera henne ifrån kyrkan. Det var väl då icke så obefogadt att taga upp detta, och jag är mina ärade kamrater i utskottet mycket tacksam — jag tror, att de menat uppriktigt därmed — därför, att de icke vilja veta af något sådant, utan fasthålla därvid, att, huru det än går, skall kristendomskunskapen vara den bärande lifskraften inom skolan. Skall vårt folk komma till lifsförnyelse, är det icke nog med att

Angående
upphörande
af den be-
fattning med
folkundervis-
ningen, som
nu tillkommer
kyrkans prä-
sterskap och
kyrkliga
myndigheter
m. m.
(Forts.)

Angående upphörande af den befattning med folkundervisningen, som nu tillkommer kyrkans prästerskap och kyrkliga myndigheter m. m.
(Forts.)

bara tänka på dessa kroppsliga ämnen, det må vara det ena eller det andra, utan det måste vara *moral*, och det bästa och kraftigaste lifselexiret i all moral är och förblir onekligen *religionen*. Därför är jag tacksam för att de velat fasthålla detta villkor.

Vidare har man framkastat en tanke, hvilken skulle innefatta hufvudskälet, nämligen den, att alla läroanstalter, alla officiella läroanstalter, skulle sekulariseras ifrån kyrkan, och liksom de nu äro sammanknutna i domkapitlen och stiftsstyrelserna, skulle de efter sekulariseringen bli *sammanknutna i en gemensam riksöfverstyrelse*. En sådan öfverstyrelse skulle bli, så att säga, den bärande basen för dem allesamman. Hvad nu denna öfverstyrelse beträffar, så ha vi ännu icke fått den. Och om vi skulle få den, är det då icke tillbörligt, att vi först pröfva hvad nytta och lifgivande reformkraft den kan ha för våra läroverk, innan det blir fråga om att också anknyta folkskolan till densamma? Det är väl dock icke så alldeles nödvändigt, att folkskolan skall vara så oskiljaktigt sammanbunden med dessa högre läroanstalter. De ha dock, dessa båda slag af undervisningsanstalter, i det hela två mycket skilda verksamhetsområden. Lärdomsskolan har mera till uppgift att vara en förskola för fackskolor för vetenskaplig bildning och forskning, och jag tror, att det vore att tänka för lågt om folkskolan, om man skulle anse, att dess enda uppgift vore att utgöra ett slags småskola, en förskola för lärdomsskolan. Fastmera har den nog sitt eget stora fält, och det är, att den skall vara ett hjälpmedel för hemmen att inom den kristliga lifsåskådningen medverka till allmänt medborgerlig bildning. Det var denna princip, som gjorde sig gällande, när folkskolan för fyrtio år sen kom till stånd. Jag skall erinra om några ord, som stodo att läsa i den kungl. propositionen, som innehöll förslaget om folkskoleväsendets ordnande. Det hette där: »Härtill kommer, att ehuru folkundervisningen hufvudsakligast bör hvila på religiös grund och således en varm och lefvande kristendomskunskap alltid sättes i främsta rummet och största vikten därpå lägges, så gifvas likväl flere andra kunskapsämnen, hvilka äro både nyttiga att inhämta, såsom bidragande till förståndsodling, och hvilka äfven i våra tider med en stigande upplysnings fordringar för många kunna anses nödvändiga och i flere såväl det offentliga som enskilda lifvets förhållanden i vårt fädernesland oumbärliga.» — Sedan propositionen behandlats i Riksdagen och förslag till lag om folkundervisningen i riket öfver-sändes till Kungl. Maj:t, upptog riksdagsskrifvelsen, bland annat, dessa ord: »hufvudmålet för folkundervisningen vore en allmänt spridd förståndsodling såsom villkor för en ren religiös anda eller sann kristendom och förmågan af en gagnelig och värdig samhällslefnad». Så länge den princip, hvarpå folkskolan sålunda är byggd, håller stånd, är det naturligtvis principenligt, att folkskolan befinner sig på den kyrkliga grund, där den, enligt hvad af riksdagshandlingarna framgår, ovedersägligen blef ställd. Den sammanknöts fast med kyrkan, bland annat, genom klockareinstitutionen, och hvad landsbygden beträffar, existerar detta samband medels klockareinstitutionen ännu i denna dag. Jag tror, att det är ett godt och sundt band, som jag icke anser, att man har någon egentlig anledning att upplösa.

Må så vara, att reformering kan behövas på folkskolans område, men jag tror, att i närvarande tid det icke är lämpligt att reformera *utåt* i organisationen, utan snarare att reformera *inåt*, en reformering till kraftig livsverksamhet inom skolan, så att den inom sitt eget område må bli så gedigen, helgjuten, koncentrerad och livsvarm som möjligt. Jag tror, att den egentliga uppgiften för dem, som ha att omhulda folkskolan, *icke* består i att se uppåt för att uppehålla sambandet med lärdoms skolan, utan i främsta rummet att se nedåt med tanke på folkskolans *egentliga* verksamhetsuppgift, som är att bibringa denna öfverväldigande massa af barn mellan 7 och 14 år den undervisning, som för dem oftast blir den enda, och som för dem skall vara karaktärsbildande, när de gå ut i livets skola. Ju mer man inser detta och inser frågans stora vikt, ju mer tror jag, att man har grundad anledning att godkänna utskottets utlåtande, och till detta utlåtande dristar jag mig alltså vördsammast anhålla om kammarens bifall.

Angående upphörande af den befattning med folkundervisningen, som nutillkommer kyrkans prästerskap och kyrkliga myndigheter m. m.
(Forts.)

Herr *Andersson* i Löfhult instämde häruti.

Herr *Zimdahl*: Efter de många anföranden, som redan hållits, skall jag endast tillåta mig i största korthet antyda min ståndpunkt i frågan.

Det har många gånger framhållits, att den svenska folkskolan numera hunnit så långt i utveckling, att den i många fall betraktas som ett mönster äfven för utlandet, och jag tror knappast, att någon kan jäfva riktigheten af detta omdöme.

Huru och under hvilka förhållanden har vår folkskola kommit till denna ståndpunkt, kan man fråga? Jo, den har kommit dit, under det den stått under kyrklig ledning, under omvårdnad af präster och domkapitel. Jag medger mer än gärna, att dessa myndigheter icke *ensamma* ha förtjänsten af denna utveckling, men man får dock komma ihåg, att de utgjort öfverstyrelsen för folkskolorna.

Nu vill man öfverflytta denna ledning från de kyrkliga myndigheterna till de kommunala. Hvad som skulle vara vunnet därmed, kan jag åtminstone icke begripa. Och jag kan icke heller värja mig från den tanken, att bakom en sådan reformeringsplan ligger — säga hvad man vill — en sträfvan, att kristendomsundervisningen i folkskolan skall makas åt sidan så mycket som möjligt, kanske helt och hållet utrotas, en reform således, som oafvisligen skulle leda oss in på det sluttande planet. Men litet hvar äro vi väl ense därom ändå, att det är kristendomen framför allt, som civiliserat världen och att det var genom kristendomen, som ljuset tändes i vårt land.

Lika litet kan jag förstå, hvarför ordförandeskapet i skolråden skulle flyttas öfver från prästerskapet till andra personer. Jag har i 26 år varit lärare och i nära 50 år stått i beröring med präster på olika ställen i vårt land. Jag har därunder gjort den erfarenheten, att intet ämbetsmannastånd visat så mycket intresse för folkupplysning och folkskolan som just prästerna, och jag tror, att denna långvariga erfarenhet dock kan anses hafva någon betydelse i detta fall. Nu kan jag visserligen medgifva, att det i de större städerna skulle

*Angående
upphörande
af den be-
fattning med
folkundervis-
ningen, som
nu tillkom-
mer kyrkans
prästerskap
och kyrkliga
myndigheter
m. m.*

(Forts.)

vara ganska lätt att finna dugliga ordförande i skolrådet. Men hvad landsbygden åter vidkommer, är jag alldeles öfvertygad om, att på en hel del ställen skulle det blifva förenadt med mycket stora svårigheter att erhålla ordförande med nödig kapacitet. Och dessutom har saken en annan sida. Pastorerna hafva ju ingen särskild ersättning för sitt ordförandeskap inom skolrådet. Skulle däremot kommunen välja ordförande för skolrådet, så skulle man naturligtvis icke få någon, som kunde åtaga sig detta uppdrag, med mindre han finge arfvode i likhet med hvad som gäller om ordförande i kommunalnämnd och fattigvårdsnämnd. Och härigenom skulle kommunen få ökade utgifter.

Allt nog: huru jag än ser saken, så kan jag icke finna någon anledning att rösta för bifall till den i frågan väckta motionen, och därför skall jag, herr talman, i stället tillåta mig yrka bifall till utskottets utlåtande och afslag å såväl motionen som de vid utskottets utlåtande fogade reservationerna.

Herr Eriksson i Elgered: Herr talman! Den förste talaren gjorde den anmärkningen, att denna motion blifvit remitterad till orätt utskott. Han ansåg nämligen, att, då frågan så mycket tangerade kommunallagarne, densamma bort remitteras till lagutskottet. Emellertid har förut skett, hvad som denna gången skett, nämligen att en föregående motion af liknande innehåll som denna blifvit remitterad till första tillfälliga utskottet. Och redan detta prejudikat, som visar, att en liknande uppfattning *förut* godkänts af kammaren, må vara skäl nog för, att frågan äfven denna gång må kunna behandlas af samma tillfälliga utskott. Men jag medgifver, att hvad den förste talaren anmärkte från viss synpunkt kan hafva skäl för sig, och att, om frågan hänvisats till sammansatt lag- och statsutskott, detta också skulle hafva låtit sig göra likaväl som till tillfälligt utskott. Då emellertid talmanskonferensen ansett frågan böra remitteras till första tillfälliga utskottet, och då kammaren godkänt detta, så tror jag, att vi utskottsledamöter från vår synpunkt hade att godkänna detta åtgörande.

Härmed må emellertid förhålla sig huru som helst. Det slut, hvartill talaren kom på grund af denna anmärkning, var det, att han yrkade afslag å motionen. Mig synes, att denna konsekvens icke är fullt riktig. Den slutledning, han bort komma till, synes mig hafva bort vara *den*, att han yrkat afslag å utskottets utlåtande, enär utskottet, enligt hans förmenande, icke haft rätt att behandla motionen, utan bort återförvisa densamma till kammaren. Och hans kritik borde således ha gällt *utskottets* hemställan och icke motionärens. Jag tror således, att han kom till oriktig slutsats.

Herr Sundström yttrade, att han visserligen ansåge, att i princip motionen hade sitt berättigande, men att skäl däremot för närvarande finnes, som talade för, att han komme till det slut och den kläm, hvartill utskottet kommit. Och detta skäl, sade han, var det, att läroverksfrågan befunne sig i det läge, hvori den för närvarande befinner sig, och att förevarande fråga just därför borde få anstå, tills läroverksfrågan fått sin lösning. Detta påstående hade haft sitt berät-

tigande under den förutsättningen, att här framkommit ett bestämdt lagförslag till kammaren och Riksdagen för antagande eller förkastande. Men, som bekant, kan icke ett tillfälligt utskott, som har en fråga att behandla, enligt § 89 regeringsformen framkomma med något bestämdt lagförslag, utan endast framkomma med ett skrifvelsförslag. Och jag tror, att det har sitt berättigande att påstå, att ett förslag till skrifvelse i denna fråga till Kungl. Maj:t kan lika lätt blifva uppsatt nu, som sedan läroverksfrågan blifvit löst. Härtill kommer, att denna fråga, som vi nu förehafva till behandling, skall gå härifrån till Första Kammaren. Och det är alldeles säkert, att om också Andra Kammaren bifaller motionen, och detta icke blott denna gång, utan motionen kommer igen nästa år och kammaren bifaller densamma äfven det året och kanske flere år därefter år efter år, så kommer nog Första Kammaren att göra precis så, som den gjort i många andra reformfrågor, som tagits upp af Andra Kammaren, nämligen att oafslåligt afslå frågan och först efter ett oafslåligt repeterande af reformkravet slutligen gå med om på sin höjd en skrifvelse till Kungl. Maj:t om utredning af frågan. Jag tror, att denna synpunkt talar tillräckligt för, att vi reservanter, som varit med om och instämt i motionen, haft rätt och sanning på vår sida.

Jag vill icke gifva mig in på frågans detaljer. Särskildt vill jag icke yttra mig om den detalj, som rör andra instansen för skolärendens behandling, d. v. s. om lämpligheten att öfverflytta hit-hörande frågors behandling i andra instans från stiftstyrelsen dels till länsstyrelsen, dels till en kommitté, bestående af en af Konungen utsedd person, t. ex. landshöfdingen, såsom ordförande och åtskilliga andra ledamöter, utsedda af landstinget. Jag vill icke, säger jag, inlåta mig på detta område. Men så mycket vill jag säga, att särskildt en punkt är för mig motbjudande, nämligen den punkten i motionärens framställning, att landstingen skulle genom kommitterade medverka, enär jag för min del icke kan finna någonting så konservativt här i landet som våra landsting och därför allra minst önskar, att våra landsting skola behandla skolfrågor. Ty därtill äro de verkligen minst af alla lämpliga. Jag tror ock, att om motionären närmare tänkt därpå, skulle han härutinnan hafva kommit till ett annat resultat. Men jag instämmer med motionären, då han säger, att om utskottet verkligen velat göra något i saken, så hade utskottet icke varit bundet af motionärens framställning i detaljer och med afseende å programmets olika former och detaljer, utan mycket väl kunnat föreslå andra åtgärder. Ja, det är alldeles riktigt. Af den uppfattningen var jag också inom utskottet och önskade, att utskottet skulle så förfara. Men jag möttes af ett så enormt motstånd inom utskottet, att det var omöjligt att få majoritet för ett sådant beslut.

Utskottets ordförande frågar: »Är denna reform nödvändig och af behofvet påkallad?» Och på samma gång han begär svar på denna fråga, ställer sig herr ordföranden på samma ståndpunkt, som han gjorde inom utskottet, och hvilken mötts af en så mördande kritik från motionären. Han har nämligen framhållit, att folkskolan framgått ur kyrkans sköte, och att det därför framför allt och i alla

*Angående
upphörande
af den be-
fattning med
folkundervis-
ningen, som
nu tillkom-
mer kyrkans
prästerskap
och kyrkliga
myndigheter
m. m.*

(Forts.)

*Angående
upphörande
af den be-
fattning med
folkundervis-
ningen, som
nu tillkom-
mer kyrkans
prästerskap
och kyrkliga
myndigheter
m. m.*

(Forts.)

punkter varit kristendomen, som varit det första och det sista. Att kristendomen i och för sig själf förekommer inom folkskolans program, kan jag vara med om, och jag är villig att erkänna, att så bör vara förhållandet. Men däraf bör ingalunda enligt mitt förmenande följa, att kristendomen skall inom våra folkskolor förekomma i sådan omfattning, att den alldeles inkräktar på hela raden af *andra* ämnen. Därom vill jag åtminstone icke vara med. Och då genom utskottets ordförandes anförande, liksom för öfrigt genom utskottets betänkande, går som en röd tråd, att här skulle föreligga ett attentat mot kristendomen för att få bort densamma från folkskolorna, så tror jag man kan påstå, att herr ordföranden gjort sig skyldig till att hafva skjutit betydligt öfver målet. Det är ingen, som har yrkat på något dylikt. Jag är villig att medgifva, att motionären i sitt anförande här visade några tendenser, som tydde därpå, att han rent af önskade, att inom folkskolan skulle kristendomen upptagas reformerad i en mera modern gestalt. Det gällde, sade han, att upptaga kampen om kristendomens verkliga äkta ståndpunkt. Men jag tror, att det får stå för motionärens egen räkning, och att det icke är en önskan, som allmänt delas af majoriteten af den lagstiftande församlingen, och icke heller af regeringen. Under sådana förhållanden är det högst oberättigadt att påstå, att här föreligger ett attentat mot kristendomen för att få bort densamma. Det förefaller mig — alldeles i likhet med hvad motionären antydde — att man här vill — för att begagna ett starkt uttryck — »måla hin onde på väggen för att få piska honom». Det är meningen att skrämma kammarens ledamöter för att antaga motionen. Och för att skrämma dem därför talar man oupphörligt om, att det här gäller ett *attentat mot kristendomen*. Nej, det är icke alls fråga om något sådant. Men däraf, att jag icke alls vill vara med om något attentat mot kristendomen, följer icke, att jag vill vara med om, att det väsentligaste af all läsning, som förekommer i folkskolan, skall vara kristendomsläsning såsom det första och det sista. Nej, för all del; jag tror, att det bör lämnas rum för åtskilliga, olikartade ämnen: jag säger »matematik», jag säger »svenska språket», jag säger vidare »Sveriges historia», »geografi» och åtskilliga andra ämnen. Och jag undrar, om icke detta är ämnen, som äro lika berättigade att förekomma inom folkskolan.

Här förekommer från en annan synpunkt något, som gör, att jag för min del vill säga, att jag är med om att begränsa kristendomsundervisningen, och detta något är det, att vi icke alla dela kyrkans uppfattning. De kunna numera räknas i hundratusental i vårt land, hvilka hysa en från statskyrkan afvikande mening. Och vi, som göra detta, vi vilja icke vara med om, att våra barn i folkskolan skola mottaga en undervisning, som strider mot vår egen uppfattning. Då regeringsformens § 16 proklamerar samvetsfrihet och trosfrihet, vilja vi också, att praktiken stämmer öfverens därmed. Och det är ett kraf, som icke kan afvisas.

Ett skäl, som talar till förmån för en förändring, då det gäller kristendomsundervisningen i skolorna, är det, att många äro uteslutna från att kunna utöfva inflytande på denna undervisnings ordnande, emedan många på grund af gällande bestämmelser icke äga rösträtt

å kyrkostämman. Men å andra sidan har häremot invändts, att dylik rösträtt sakna endast de dissenters, på hvilka dissenterlagen är tillämplig, nämligen metodisterna, och de äro få till antalet. För min del vill jag säga, att det är orätt att utestänga dessa, som höra till de mest intelligente och vakne medborgarne, från att deltaga i handläggningen af skolans angelägenheter på det sätt, som lagen lämnar öfriga medborgare rätt till. Och den omständigheten, att de äro få, förändrar icke alls saken. Ty är något orätt, så är det orätt, vare sig det gäller 100,000 eller få, och det kan aldrig bli rätt, därför att de personer, saken gäller, äro få. Jag tror därför, att vi från denna synpunkt äro nödsakade att gifva efter och göra rättvisa, äfven om de äro få. Dessutom tror jag, att, om dissenterlagen blir ändrad i rätt riktning, så att den blir mera tidsenlig och rättvis, det säkerligen kommer att bli icke blott metodisterna, utan äfven stora skaror af öfriga frireligiösa i landet, som komma att omfatta dissenterlagen. Och jag vill verkligen fråga, om det kan vara med rättvisa och billighet öfverensstämmande att stifta lagar, som utesluta vissa medborgare från något så viktigt som att hafva ett ord med i laget, då det gäller deras barns uppfostran och utveckling i skolorna. Jag tror det icke.

Det vore mycket mera att säga uti denna viktiga fråga, men i denna sena timme afstår jag därifrån.

Jag ber, herr talman, att få förena mig med dem, som yrkat afslag å utskottets betänkande och bifall till den af herr Sterner och mig afgifna reservationen.

Herr Johansson i Jönköping: Herr talman, mina herrar! Då jag inom utskottet deltagit i den förberedande behandlingen af denna motion, men genom en plötsligt påkommen nödvändighet att resa bort blifvit förhindrad att öfvervara den slutliga behandlingen af ärendet, anser jag mig skyldig att här gifva till känna, hvilken ställning jag inom utskottet intagit till den föreliggande frågan.

Denna ställning är väsentligen densamma som den, hvilken fått sitt uttryck i den af herrar Broomé och Sundström gemensamt afgifna reservationen, i det att jag icke kunnat gilla den motivering, som utskottet lämnat för sitt afslagsyrkande. Men ehuru jag således funnit mig nödsakad att taga afstånd från utskottets motivering, har jag likväl efter moget öfvervägande kommit till det slut, att motionen för närvarande icke bör föranleda någon Andra Kammarens åtgärd.

Det kunde vara nog med, att jag gifvit till känna denna min ställning till frågan, meddelat min anslutning till herrar Broomés och Sundströms reservation, men jag ber att därjämte få angifva en ny synpunkt, som för mig och, såsom jag tror, många andra är bestämmande i denna fråga. Motionären har utgått väsentligen från endast *principiella* synpunkter i afseende på det föreliggande ämnet. För oss skolmän åter — jag tror, att jag härvidlag kan tala å det stora flertalet svenske lärares vägnar — förhåller det sig däremot så, att vi se denna sak framför allt ur *praktisk* synpunkt, ur synpunkten, huruvida vår folkskola öfver hufvud taget har något att vinna på, att den nu ifrågasatta förändringen genomföres. Äfven om vi dela mo-

Angående upphörande af den befattning med folkundervisningen, som nutillkommer kyrkans prästerskap och kyrkliga myndigheter m. m.
(Forts.)

*Angående
upphörande
af den befatt-
ning med
folkundervis-
ningen, som
nutillkommer
kyrkans prä-
sterskap och
kyrkliga
myndigheter
m. m.*

(Forts.)

tionärens uppfattning och i det hela intaga samma principiella ståndpunkt som han, kunna vi icke ansluta oss till krafvet på en så vidtgående förändring som den af honom nu begärda, och hvilken för öfrigt, såsom mig synes, blifvit af motionären föreslagen i en utsträckning, som är större, än för ändamålet är nödigt. Vi kunna icke gå in på någon förändring, förrän vi känna oss öfvertygade, att folkskolan därigenom skulle vinna något. Då man föreslår en förändring, sådan som den nu begärda, hvilken är till sina verkningar rätt oberäknelig, så att vi icke kunna klart bedöma dess följder för folkskolan, och snarare måste frukta, att denna kommer att förlora i stället för att vinna på ändringen, då måste vi, äfven om vi icke äro nöjda med status quo, likväl tills vidare motsätta oss den föreslagna åtgärden. Nu är förhållandet verkligen det, att vi måste på allvar frukta, att, om motionärens förslag genomföres, vår folkskola kommer att därigenom i vissa afseenden förlora långt mer, än hvad hon i andra afseenden kan genom samma förändring vinna. Om således, för att taga ett exempel, förändringen skulle leda därhän, att de funktioner, som i vårt lands församlingar för närvarande utöfvas af vederbörande pastorer, i stället komme i händerna på, låt oss säga, i ett fall en nämndeman, i ett annat en fjärdingsman eller någon annan kommunal matador o. s. v., så är det alldeles icke säkert, att folkskolan skulle vinna, utan snarare sannolikt, att hon skulle ganska väsentligt förlora på bytet. Vår ställning till frågan är därför den, att vi väl önska en förändring och i många stycken ställa oss på motionärens principiella ståndpunkt, men å andra sidan icke vilja förorda någon förändring, förrän vi se, att grundlinjerna för den nya organisationen blifvit på sådant sätt uppdragna, att folkskolan verkligen har utsikt att vinna något därmed.

Motionären har framhållit, att här endast vore fråga om att aflåta en skrifvelse till Kungl. Maj:t och att vi kunde vara förvissade om, att Kungl. Maj:t, om han låter utarbета en ny organisation för folkskolans ledning, nog skulle åstadkomma en tillfredsställande sådan. Den kunde ju t. ex. blifva analog med den för allmänna läroverken ifrågasatta. Härpå måste jag svara, att det visserligen är möjligt, att den föreslagna öfverstyrelsen för de allmänna läroverken kan blifva en bra institution och komma att passa äfven för folkskolan. Men därom äga vi dock f. n. ingen visshet, och vid sådant förhållande kunna vi ej utan vidare vara med om att öfverge den organisation vi ha och ansluta oss till yrkandet på en ny, om hvilken vi ej ens veta, huru den skulle komma att bli beskaffad, och än mindre huruvida den skulle komma att visa sig ändamålsenlig för folkskolan.

Den reservation, som af herrar Broomé och Sundström afgifvits, synes mig därför hafva fullt skäl för sig, då det icke torde vara lämpligt, att Andra Kammaren beslutar aflåta en skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om en förändring, beträffande hvilken man ännu icke har fullt klart för sig, hurudan den bör blifva.

Detta är min ståndpunkt, och den tvingar mig, herr talman, att hos kammaren hemställa, det utskottets förslag måtte bifallas, med ogillande dock af dess motivering.

Herr Sandquist: Herr talman! Jag skall icke med många ord förlänga denna diskussion.

Jag har begärt ordet endast för att säga något i anledning af ett utaf den ärade motionären gjordt uttalande, nämligen då han yttrade sig på ungefär följande sätt: folkskolan har *trots* den kyrkliga myndigheten utvecklat sig till hvad den nu är. För den händelse jag icke i allo ordagrant återgifvit motionärens ifrågavarande yttrande, ber jag emellertid få betyga, att innebörden af detta citat är riktig. Gentemot det vitsord, som den ärade motionären således gifver kyrkan i dess förhållande till folkskolan, ber jag, herr talman, att få uppläsa ett par citat ur den bok, som har till rubrik: »Sveriges land och folk», och hvilken bok ju har tillkommit i akt och mening att gifva utlandet ett riktigt begrepp om förhållandena uti vårt nordliga land. Hvad har då denna bok att förmåla om förhållandet mellan kyrka och skola i Sverige? Under öfverskriften: »*Den kyrkliga kommunen*» heter det å sid. 241: »För Sverige *egendomlig* är den nära förbindelsen emellan kyrka och skola; också är den i Sverige höga folkbildningen till stor del prästerskapets förtjänst». Vidare heter det i samma bok under rubriken: »*Folkundervisningen*», (sid. 262): »Undervisningsväsendet har i de flesta hänseenden hunnit en hög ståndpunkt i det nutida Sverige. *Egendomlig* för Sverige är den nära föreningen emellan undervisningsväsendet och kyrkan. Liksom så många gånger annars trotsar Sveriges historia äfven här de teoretiska beräkningarna och de ogynnsamma följder, man a priori skulle vilja förespä af en dylik förening mellan skola och kyrka.» — Då, mina herrar, denna bok, såsom jag nyss nämnde, har utgifvits i akt och mening att därmed sprida en riktig uppfattning af våra svenska förhållanden i allmänhet, såväl som i *detta* förhållande, har jag icke kunnat underlåta att ställa dessa uttalanden såsom en behörig, jag må säga, *tungt vägande motsats* till hvad den ärade motionären nyss anfört såsom sin mening om denna sak.

Vidare ber jag att få göra ett par hemställanden i denna fråga.

Tro herrarna, att Sveriges allmoge eller åtminstone dess majoritet begär denna nu föreslagna förändring? För min del, och för så vidt jag lärt känna denna allmoge, och det i åtskilliga provinser, vågar jag på denna fråga svara, att Sveriges allmoge — härvidlag medtager jag dock icke städernas befolkning, utan Sveriges allmoge i egentlig mening, eller *landtbefolkningen* — för min del, jag upprepar det, vågar jag svara, att Sveriges allmoge *icke* begär den reform, som här är ifrågasatt. Ty Sveriges allmoge, som väl är intresserad af, att folkupplysningen skall gå framåt, har också öppen blick för de *kostnader*, som äro förenade med skolväsendet, och hvilka kostnader för hvarje år stiga betydligt i höjden. Är det då väl tänkbart, att vi skola kunna se föreliggande reformfråga i ansiktet, utan att tillika taga hänsyn till, hvad denna fråga, om den realiseras, kommer att föra med sig i *släptåg*, nämligen *betydligt* ökade utgifter? Jag tror icke, att, om man eljes har någon respekt för svenska folkets tankar äfven i denna fråga, man då kan bli så *högstäm*d för att lämna sitt bifall till den nu ifrågavarande motionen.

Angående upphörande af den befattning med folkundervisningen, som nutillkommer kyrkans prästerskap och kyrkliga myndigheter m. m.
(Forts.)

Angående
upphörande
af den be-
fattning med
folkundervis-
ningen, som
nu tillkom-
mer kyrkans
prästerskap
och kyrkliga
myndigheter
m. m.

(Forts.)

Jag har inom utskottet i allt hufvudsakligt anslutit mig till de motiv, som i utskottets utlåtande finnas anförda för dess kläm. Jag säger i allt hufvudsakligt, ty det kan ju icke vara möjligt att ena sig om alla punkter, men för att någon majoritet skulle vinnas, har jag gått med på utskottsbetänkandet, och därför ber jag att få yrka bifall till utskottets föreliggande förslag.

Herr Branting: Herr talman! Den siste talaren har sökt skräm-
ma kammaren med åtskilligt, bland annat, med ett framhållande af,
att det skulle medföra så *ofantligt ökade kostnader*, om denna opini-
onsyttring komme till stånd från Andra Kammarens sida. Men han
lämnade absolut icke en skymt till bevis för detta sitt påstående,
och i sakens natur ligger väl icke heller, att kommunalstämman
skulle i och för sig blifva en gentemot folkskolan mera frikostig
institution än hvad kyrkostämman nu är. Tvärtom hafva vi ju här
från lärarehåll hört anföras, hurusom man många gånger under dis-
kussioner i deras kretsar hyst vissa betänkligheter för, att intresset
för folkskolan skulle förslappas, ifall man icke vidare hade en själf-
skrifven ordförande, som bevakade folkbildningens intressen.

Men allt detta är härvidlag af ingen som helst afgörande bety-
delse. För min del kan jag icke finna annat, än att den nu föreliggande frågan helt enkelt är den, som motionären själf angifvit i
sin motion och som utskottet efter honom upprepat, nämligen huru-
vida man nu skall eller icke skall från Andra Kammaren erhålla ett
erkännande däraf, att folkundervisningen är en *det borgerliga sam-
hällets* angelägenhet. Det är om *detta* vi skola votera och därmed
afgöra, huruvida vi fortfarande skola vara belåtna med det af den
siste talaren nyss upplästa, nämligen angående det för Sverige egen-
domliga förhållandet af ett nära samband mellan kyrka och skola,
eller om vi skola erkänna, att det nu verkligt är på tiden att få en
förändring i detta förhållande och låta det borgerliga samhället in-
träda i sina rättigheter gentemot en af kyrkan för mycket beroende
folkskola.

Det har talats om, att de framsteg, som folkskolan onekligen
gjort med årens lopp, skulle till väsentlig del bero på prästerskapets
initiativ. Jag vill då blott erinra om, hurusom Riksdagen själf och
särskildt Andra Kammaren vid flera tillfällen nödgats ingripa gent-
emot just den form af religionsundervisning, som har sitt förnämsta
stöd i och sitt huld och skydd från vår folkskolas nuvarande ledande
öfverstyrelse. För att taga ett exempel, vill jag påminna om de
opinionsyttringar, som afgifvits emot det rådande katekesplugget och
öfverhufvud taget den form religionsundervisningen i folkskolorna
erhållit, i det att detta ämne gifvits allt för stor utsträckning och
fått ett ensidigt innehåll. Sådana opinionsyttringar hafva minsann
icke kommit från de kyrkliga intressenas målsmän, utan framförts
från *andra* håll och alltid under beklagande från prästerligt håll,
att nu ville man rubba folkskolans innersta kärna och det viktigaste
i densammas uppgift.

Jag tror således, att om Andra Kammaren vill konsekvent
häfda sin föregående uppfattning, att här behöfves ett förbättrande,

ett förvärldsligande i detta afseende, så kan kammaren icke annat än afgifva den opinionsyttring, som ligger i ett bifall till detta förslag. Det afser ju, att folkskolan icke längre skall vara det annex till kyrkan, som den ärade utskottsordföranden anser den böra vara, utan tvärtom en uppfostringsanstalt, som det borgerliga samhället har att helt och hållet själf taga hand om. Ett steg i den riktningen skulle det innebära, om kammaren bifölle herr Larssons motion.

Jag skulle kunnat nöja mig med att instämma i hans i de flesta punkter så ofantligt utredande, klart bevisande och förträffliga anförande, om han icke till sist gjort sig en, såsom jag tyckte, något för bestämd förhoppning om reformvänliga vindar, som skulle blåsa inom kyrkan. Vi se i själfva verket i ett sådant utskottsutlåtande som detta, huru det står till med dessa reformvänliga vindar, som man har att vänta, när man ännu i ett utskottsutlåtande kan ställa sig på den ståndpunkten, att folkskolans uppgift är »att i det stora hela vara en anstalt för en kristlig barnuppfostran och desslikes en förskola för konfirmationsskolan». Här ser man, mine herrar, att det är helt olika åskådningar, mellan hvilka det gäller att välja, och i det valet hoppas jag, att Andra Kammaren icke skall tveka att underkänna den antikerade ståndpunkt, som är uttryckt i utskottets utlåtande, och i stället gifva en opinionsyttring till förmån för herr Larssons motion.

Angående
upphörande
af den be-
fattning med
folkundervis-
ningen, som
nu tillkom-
mer kyrkans
prästerskap
och kyrkliga
myndigheter
m. m.
(Forts.)

Herr Holmgren: Den ärade utskottsordföranden framställde det spörsmålet, huruvida det bestående är i det skick, att det behöfver reformeras — naturligtvis menade han därvid på folkskolans område — och han sökte från sin ståndpunkt besvara denna fråga. Jag skall också be att få göra ett försök att besvara denna fråga.

Utskottet angifver såsom folkskolans förnämsta ändamål att vara en anstalt för kristlig barnuppfostran och en förskola för konfirmationsskolan, såsom den siste talaren redan framhållit. Nåväl, motionären däremot har en helt annan uppfattning. Han anser, att folkskolans *hufvudsakliga* uppgift är att meddela *medborgerlig bildning*. Uppställer man frågan på detta sätt, får man göra en annan fråga: hvad har resultatet blifvit af den *kyrkliga uppfostran*, som för närvarande förefinnes, och hvad har resultatet blifvit däraf, att folkskolan är en förskola till konfirmationsskolan? Om vi få tro prästerna, har detta resultat i allmänhet blifvit klen, ty de säga, att tidens ondska tillväxer allt mer och mer, och för fjorton dagar sedan hörde vi professor Hjärne här yttra, att förvildningen bland ungdomen är tidens signalement. Då, mina herrar, måtte detta bero på ungdomens *kyrkliga* uppfostran, och däraf måste det komma, om, såsom prästerna säga, det blir allt sämre och sämre, att ondskan här på jorden tillväxer allt mer och mer och att förvildningen bland ungdomen tilltager allt mer och mer samt brottens antal allt mer och mer ökas. Det kan icke bero på annat än *brist på uppfostran*. Om nu detta är oemotsägligt, då finnes väl också fog för den frågan, om det icke finnes *något annat* sätt att uppfostra ungdomen, för att rädda den från förvildning. Nu erbjuder sig folkskolan att stå på egen mark och själf upptaga detta stora kulturarbete att uppfostra

Angående upphörande af den befattning med folkundervisningen, som nu tillkommer kyrkans prästerskap och kyrkliga myndigheter m. m. vår ungdom. Då borde det väl vara gifvet, att prästerna skulle gå i spetsen för denna reform och att icke någon enda af dem skulle behöfva bråka vidare, huruvida det bestående är i det skick, att en folkundervis-reform behöfves.

Jag inskränker mig till att påpeka detta, och vill blott tillägga det, att allmogen här i Sverige frågar, om det icke är för dyrt att betala 11 à 12 miljoner kronor till kyrkan och 8 à 9 miljoner kronor till folkskolan, då allt detta lämnar ett sådant resultat, att barnen här i Sverige blifva allt sämre för hvarje dag. Detta frågar Sveriges allmoge, men icke lärer den lägga något hinder i vägen för en så naturlig reform som den här föreslagna.

Jag yrkar bifall till den föreliggande motionen.

Herr Matsson: Herr talman, mina herrar! Motionären framhöll, då han nyss hade ordet, med ganska stor skärpa, att utskottet, då det behandlat hans motion, gått på sidan om saken för att, såsom han ansåg, tillika göra motionen i viss mån förhatlig. Jag vill icke alls yttra mig om utskottets motiv för sitt handlingssätt, men jag tror dock, att utskottets flesta ledamöter icke utgått från så oädlade motiv, utan handlat efter bästa öfvertygelse. Ett faktum är dock, att såväl utskottet som flertalet talare, som uppträdt här i kammaren, synas hafva förbisett det fundamentala i motionen. En följd häraf har blifvit, att debatten kommit att röra sig om vissa detaljer och bisaker med fränseende af motionens hufvudsakliga innebörd. Jag vill framhålla, att såväl motionen som reservationen innefattar helt enkelt en hemställan, att Riksdagen måtte i skrifvelse hos Kungl. Maj:t begära en utredning i ämnet. Detta är alltsammans.

Den förste ärade talaren på gäffleborgsbanken uppehöll sig speciellt vid utskottsbetänkandets motivering och han hade en särskild anledning därtill, då han står såsom reservant inom utskottet och i likhet med en af sina länskamrater reserverat sig särskildt mot utskottets motivering. Men för oss öfriga ledamöter af denna kammare saknas anledning att befatta oss särskildt med innebörden i motive-ringen. Vi hafva helt enkelt att besluta om det yrkande, som motionären framställt, och om den hemställan, som utskottet framlagt, men icke om de uttalanden därutöfver, som gjorts af motionären och utskottet.

Nutidens sträfvanden att utveckla vårt undervisningsväsen syfta mot vinnande af enhetlighet, planmässighet och centralisation. Vid den läroverksreform, som för närvarande ligger under förarbetning af ett för detta ändamål af Riksdagen tillsatt särskildt utskott, synes man vilja bygga på folkskolan som grundläggande bottenkola.

Under sådana förhållanden anser jag det vara önskvärdt, att folkskolan kunde inpassas under samma öfverstyrelse, som blifvit föreslagen eller som tilläfventyrs kan komma att inrättas för de allmänna läroverken, ty endast på detta sätt torde den äsyftade enhetligheten, planmässigheten och centralisationen kunna fullständigt ernås.

Då det icke ingått i det särskilda utskottets uppgift att taga denna fråga — hvad folkskolan vidkommer — till behandling, kommer denna sida af saken icke heller för närvarande under Riksdagens

behandling, ifall utskottets hemställan om afslag nu utan vidare bifalles.

Det vore dock önskvärdt, att Riksdagen vid beslutandet om läroverksöfverstyrelsen hade anledning att räkna med den möjligheten, att äfven folkskolorna kunna komma att inordnas under samma öfverstyrelse. Därigenom kan öfverstyrelsen redan från början erhålla sådan organisation, att den lämpas för denna vidgade uppgift.

Det kan nu invändas, att det är för tidigt att orda om folkskolans inordnande under en öfverstyrelse, som ännu icke finnes; men å andra sidan kan det äfven invändas, att det är för tidigt att organisera den föreslagna läroverksöfverstyrelsen med hänsyn till dess nu antydda uppgift, så länge icke något bestämdt uttalande — än mindre något beslut — om denna vidgade uppgift föreligger.

I stället för att sålunda å ömse håll vänta på initiativ från den andra parten, anser jag, att man borde bereda Kungl. Maj:t tillfälle att taga frågan om skolöfverstyrelse i hela dess omfattning i nådigt öfvervägande.

Härigenom behålles vägen öppen för ett enhetligt ordnande af vårt skolväsen, och det kan vara osäkert, om ett så gynnsamt tillfälle som nu att ordna denna angelägenhet vidare erbjuder sig. Man bör fördenskuil icke låta detta tillfälle gå sig ur händerna.

En sådan åtgärd behöfver ingalunda ha skolväsendets sekularisering till följd, ty Kungl. Maj:t lär nog icke underlåta hvarken att för frågans utredning inhämta de kyrkliga myndigheternas utlåtande i saken eller att — i händelse proposition kommer att aflåtas — tillse, det de kyrkliga intressena däri blifva behörigt tillvaratagna.

Det måste anses oegentligt, att man nu för tiden fäster all sin uppmärksamhet vid de högre bildningsanstalterna, under det att folkskolan, som dock är afsedd att förblifva den grundläggande botten-skolan, är jämförelsevis förbisedd. Då man ägnat årslånga, omfattande och grundliga utredningar åt reformen af elementarläroverken, framstår det som en orättvisa mot det stora flertalet, om man skulle afslå det nu föreliggande förslaget om en utredning i syfte af folkskolans tidsenliga utveckling. Det är folkskolan, som skall bringa kunskap och bildning åt den stora mängden af vårt folk, hvilket allt efter folkskolans olika förmåga att fylla denna uppgift kan blifva upplyst eller efterkommet.

Om Andra Kammaren vill anses som en folkrepresentation, tillkommer det denna kammare att tillgodose det stora flertalets intressen äfven på detta område — och detta så mycket mer som det stora flertalets intresse här sammanfaller med fäderneslandets intresse. Ett upplyst folk är nämligen en nationalförmögenhet. Allmänbildningen är utan tvifvel en af de säkraste betingelserna för ett folks utveckling och nationella själfständighet.

För oss föreligger dessutom nu en särskild anledning att främja folkupplysningen, eftersom vi stå i begrepp att åt det stora flertalet bereda inflytande på samhällsangelägenheterna. Krafvet på utsträckt politisk rösträtt har städse mötts med den gensagan, att den stora mängden af vårt folk icke besitter den insiktsfullhet, som kräfves

Angående
upphörande
af den be-
fattning med
folkundervis-
ningen som
nu tillkom-
mer kyrkans
prästerskap
och kyrkliga
myndigheter
m. m.
(Forts.)

Angående
upphörande
af den be-
fattning med
folkundervis-
ningen, som
nu tillkom-
mer kyrkans
prästerskap
och kyrkliga
myndigheter
m. m.
(Forts.)

för att kunna på ett gagnande sätt handhafva allmänna angelägenheter. Då det emellertid icke lär kunna förebyggas, att den politiska rösträtten blir väsentligt utsträckt inom en jämförelsevis närliggande framtid, fordrar omtanken om vårt eget och våra efterkommandes väl, att vi bereda möjlighet för en och hvar att skaffa sig den utbildning, som erfordras för att icke den politiska makten — såsom det från vissa håll uttalats — skall falla i röfwarehänder. Man må nu anse en utvidgning af den politiska rösträtten gagnelig eller skadlig, så bör man dock på ett förståndigt sätt inrätta sig efter det oundvikliga genom att bidraga till höjande af de nya väljaremassornas andliga utveckling.

Jag anser det stå utom tvifvel, att såväl folkskolan med dess öfver- och underordnade former af fortsättningsskola och småskola som de högre bildningsanstalterna skulle göra en vinst i att bli ställda under enhetlig ledning af en gemensam öfverstyrelse, som kunde i ett sammanhang öfverskåda och systematisera vårt undervisningsväsen. Då olika fackinsikter gifvetvis skulle komma att förefinnas i en dylik öfverstyrelse, som odeladt hade att ägna sig åt ordnande och främjande af skolväsendets olika delar, skulle bildningssträfvandena äfven på folkskolans område utan tvifvel i läroverksöfverstyrelsen finna en mäktig bundsförvandt.

Här vore åtskilligt att tillägga, men då redan så mycket blifvit sagdt i denna fråga, skall jag, herr vice talman, inskränka mig till att yrka bifall till den af herrar Sterner och Eriksson afgifna, vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Sedan herr vice talmannen nu öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, lämnades på begäran ordet till

Herr Hammarlund, som yttrade: Herr talman! I denna sena timme skall jag icke inlåta mig på frågans detaljer, huru frestande det än kunde vara, utan ber endast att få i korthet motivera det yrkande, som jag här vill framställa, nämligen att utskottets hemställan må bifallas, men med ogillande af motiveringen.

Utskottet har utgått ifrån, att det i nu ifrågavarande afseende är bra, som det är, och har följaktligen icke velat vara med om någon som helst förändring härvidlag. Utskottet har i sitt utlåtande angifvit, hvad som enligt dess mening bör vara folkskolans uppgift. Men den uppgift, som utskottet sålunda uppställt för folkskolan, är, så vidt jag kan förstå, en helt annan än den, som 1840 års Riksdag utgick ifrån, då den grundlade den nuvarande svenska folkskolan. Riksdagen ville nämligen då åstadkomma en skola, som skulle hafva till uppgift meddelande af *allmän medborgerlig bildning* och således något helt annat, än hvad utskottet här tänker sig.

För utskottet tyckes det hafva varit hufvudsaken att rädda *kristendomsundervisningen* i folkskolorna, liksom om denna skulle på ringaste sätt råka i fara, om en kommunalisering genomfördes. Folkskolan är redan nu på flere ställen i vårt land en borgerlig inrättning, såsom t. ex. i Stockholm och Göteborg, och detsamma är fallet i våra grannland, såsom i Köpenhamn och Helsingfors, där folkskole-

väsendet helt och hållet står under de borgerliga myndigheterna. Men icke kan man väl säga, att kristendomsundervisningen på *dessa platser råkat i fara. Mot den uppfattning, utskottet i detta afseende uttalat, måste jag inlägga en bestämd gensaga.*

Vidare måste jag säga, att jag anser, att motionären, principiellt sedt, har alldeles rätt i hvad han här uttalat. Men den praktiske skolmannen vill veta, hvad man skall sätta i stället för det, som man skulle taga bort, samt hafva någon garanti, att det blefve bättre ställt för folkskolan genom reformen. Denna *rent positiva sida af frågan* tror jag ännu icke är klar.

Hvad först och främst de kommunala myndigheterna beträffar, vill jag fråga, hvad man skall sätta i stället för den skälskrifne skolrådsordföranden. Folkskoleinspektörernas berättelser, hvilka väl böra äga något vitsord härvidlag, framhålla med stor enstämmighet, att skolrådets ordförande är i regeln den, som mest nitiskt intresserar sig för folkskoleundervisningen, samt att öfriga skolrådsledamöter i regeln mycket litet intressera sig för folkskolan.

Om man nu skulle vidtaga en sådan ändring, att skolrådets ordförande utses genom val, kan det hända, att t. ex. en brukspatron eller annan kommunalkung blefve skolrådsordförande, men huru kommer det då att gå? För närvarande har man det bandet på skolrådsordföranden, att han har detta uppdrag såsom ett tjänsteåliggande. Det är hans plikt att sköta det, så att om han — hvilket ju händer — är försumlig därvidlag, kunna myndigheterna ingripa mot honom, hvilket också har händt. Men hvart vill man komma med en för skolväsendet försumlig brukspatron eller någon annan, som blifvit vald till skolrådsordförande? Nej, viktigare än sjäfskrifvenhetens afskaffande synes det mig vara att få sådana ändringar i lagstiftningen, att föräldraintresset och det pedagogiska intresset blefve representerade i folkskolans lokalstyrelse.

Jag är fullt ense med motionären därutinnan, att det skulle vara mycket önskligt att på detta område få en annan mellaninstans än domkapitlen och länsstyrelserna. Hvarken här under diskussionen eller i utskottets utlåtande ha framhållits de stora olägenheter, som uppstå, därigenom att man härvidlag, såsom nu är fallet, har *två olika myndigheter som mellaninstans. Hithörande mål afgöras nämligen stundom af domkapitlet, stundom af länsstyrelsen och stundom af domkapitlet och länsstyrelse gemensamt. Det har nu händt — i synnerhet på senare tider —, att länsstyrelsen och domkapitlet icke kunnat ena sig om ett utslag, utan måst vända sig till Kungl. Maj:t för att fråga, huru de skola bära sig åt.*

Det vore i hög grad önskligt, om man kunde få *enhellighet i i ledningen, och onekligen ligger det något mycket tilltalande i den tanken, som Siljeström redan år 1867 uttalade, nämligen att landstingen skulle ha en viss bestämmanderätt i detta fall, i det att de skulle få tillsätta en kommitté, som hade att handlägga hithörande saker. Denna tanke har ju på sina håll, åtminstone delvis, blifvit praktiserad, såsom i Gefleborgs län, där en af landstinget för skolfrågan tillsatt kommitté under en följd af år varit i verksamhet till stor fördel för folkskoleundervisningen. En dylik landstingsinstitu-*

Angående upphörande af den befattning med folkundervisningen, som nutillkommer kyrkans prästerskap och kyrkliga myndigheter m. m.

(Forts.)

Angående
upphörande
af den befatt-
ning med
folkundervis-
ningen, som
nutillkommer
kyrkans prä-
sterskap och
kyrkliga
myndigheter
m. m.
(Forts.)

tion skulle måhända, vederbörligen utrustad och förstärkt med fackmän, vara lämplig såsom ersättning för den tvåhöfdade myndighet, som man nu har på detta område uti länsstyrelsen och domkapitlet.

Hvad slutligen beträffar den högsta instansen för hithörande mål, nämligen Kungl. Maj:t i ecklesiastikdepartementet, råder för närvarande den olägenheten, att med den omfattning skolväsendet tagit i vårt land, har skolmålens antal i betydlig grad ökats, så att departementet blifvit öfverhopadt med arbete.

Om läroverken få sin öfverstyrelse, så bör det väl icke dröja så länge, förrän äfven folkskoleundervisningsanstalterna, seminarierna däri inberäknade, få sin öfverstyrelse, så vida icke utvecklingen går därhän, att det blir en *gemensam* öfverstyrelse för både läroverk och folkskolor, då naturligtvis sammansatt på annat sätt, än som blifvit ifrågasatt i årets kungl. proposition i läroverksfrågan.

Slutresultatet af allt blir, att vi icke kunna säga, att det är bra på detta område, som det för närvarande är, utan vi måste nog erkänna, att en förändring härvidlag är af behovet påkallad. Men att skrifva till Kungl. Maj:t i så sväfvande ordalag, som man nu ifrågasatt, det synes mig dock betänkligt. Motionären har här hemställt, »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, under hvilka betingelser den befattning med anstalterna för folkundervisningen, som nu tillkommer kyrkans prästerskap och kyrkliga myndigheter, må kunna upphöra och folkskoleväsendet anordnas såsom en kommunal angelägenhet», o. s. v. Om man icke är mera på det klara med, huru hithörande förhållanden böra ordnas, tror jag, att det är förståndigast, om man inskränker sig till en rent negativ åtgärd, d. v. s. bifaller utskottets hemställan, »att förevarande motion icke må till någon Andra Kammarens åtgärd föranledas», dock med det uttryckliga tillägget, att den motivering, på hvilken utskottet stöder denna sin hemställan, ogillas. Denna motivering synes mig nämligen vara af den art, att den näppeligen kan godkännas.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, men med ogillande af motiveringen.

Herr talmannen, som emellertid återtagit ledningen af förhandlingarna, lämnade härefter ordet till

Herr Olsson i Stockholm, som anförde: Herr talman! Här kan ju blott blifva fråga om att afgifva en opinionsyttring, men enligt mitt förmenande afgifver man icke någon sådan — om man nämligen i hufvudsak delar motionärens uppfattning — genom att bifalla det af herr Hammarlund nu framställda yrkandet, utan det torde bäst ske på det sättet, att man bifaller motionen eller, som är detsamma, herr Sterners reservation.

Jag anhåller således att få yrka bifall till den af herrar Sterner och Halvar Eriksson i den af dem afgifna, vid betänkandet fogade reservationen gjorda hemställan om bifall till motionärens förslag.

Herr *Österberg* instämde häruti.

Öfverläggningen var härmed afslutad. I enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner 1:o) på bifall till utskottets hemställan oförändrad, 2:o) på bifall till utskottets hemställan med ogillande af utskottets motivering, och 3:o) på afslag å utskottets hemställan och bifall till den af herrar Sterner och Eriksson i Elgered vid förevarande utlåtande afgifna reservationen. Herr talmannen ansåg den under n:o 2) omförmälda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad, men som votering begärdes, upptog herr talmannen för bestämmande af kontrapositionen å nyo de öfriga yrkandena, af hvilka det under 3:o) upptagna yrkandet nu förklarades hafva flertalets mening för sig. Men jämväl i fråga om kontrapositionen äskades votering, i följd hvaraf nu först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen angående första tillfälliga utskottets utlåtande n:o 31 antager yrkandet om bifall till den af herrar Sterner och Eriksson i Elgered afgifna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till utskottets hemställan oförändrad.

Den votering, som anställdes enligt denna voteringsproposition, utföll med 82 ja, men 112 nej; hvadan propositionen för hufvudvoteringen erhöi följande af kammaren godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 31 med ogillande af utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan oförändrad.

Denna senare votering utföll med 105 ja mot 87 nej; och hade kammaren sålunda bifallit utskottets hemställan med ogillande af utskottets motivering.

§ 7.

*Angående
revision af
instruktionen
för lands-
höfdingarne
i rikets län.*

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 32, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående revision af instruktionen för landshöfdingarne i rikets län.

Utskottet hade till behandling mottagit en af herr A. *Hedin* inom Andra Kammaren afgifven motion, n:o 171, hvari föreslagits, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta företaga en revision af instruktionen för landshöfdingarne af den 10 november 1855, särskildt den grundlagsstridiga 10 §, samt lämna Riksdagen tillfälle att yttra sig öfver det reviderade förslaget.

Sedermera hade motionären väckt ny motion, n:o 237, innefattande bihang till förestående motion; och hade samma motion jämväl hän-skjutits till utskottet.

Utskottet hemställde, att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t, med beaktande af de synpunkter, som här ofvan framhållits, föranstalta om sådan förändring uti ifrågavarande § 10, som däraf kunde betingas.

Vid utlåtandet hade fogats reservation af herrar *Nordström* i Höglunda och *Sandquist*, hvilka yrkat, att herr Hedins föreliggande motion icke måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Herr *Nordström* i Höglunda: På grund af de skäl, som blifvit anförda i den vid utskottets betänkande fogade reservationen skall jag i korthet anhålla att få yrka afslag på utskottets förslag och bifall till reservationen.

Herr *Hedin*: Jag förmodar, att det icke finnes många ledamöter inom Andra Kammaren, som icke erkänna, att en revision af den redan nära ett halft hundra år gamla landshöfdinginstruktionen är af största behof påkallad. Om man toge sig före att jämföra denna instruktion med öfriga instruktioner för rikets högste ämbets-män, t. ex. för de centrala verken och deras chefer, så skulle man finna, att af de senare, som visserligen kunna hafva ett ofantligt stort verksamhetsområde, det icke finnes någon, som i afseende på varierende och mångfaldig maktfullkomlighet är att jämföra med lands-höfdingarne enligt den instruktion, som, när den för snart ett halft århundrade sedan utfärdades, en lång tid gick under namnet »ukasen». Det var den tidens omdöme om instruktionen, som fick detta uttryck. Nu kommer därtill den omständigheten, att, under det att det väl icke kan falla Kungl. Maj:t in att använda t. ex. ett sådant ämbete

som chefskapet för järnvägarne, för postverket eller för telegrafverket såsom en ren reträttplats, där till äfventyrs den på en annan plats förolyckade skall finna en bekväm hvila, det ju i regel är så, att landshöfdingeplatserna användas just för sådant ändamål. Därför sätter man på en landshöfdingestol t. ex. en estetiker, som uppenbart aldrig så mycket som bläddrat i en svensk lagbok eller i en samling af svenska författningar, och hvilken också kan blifva åtalad för de allra kuriösaste maktmisbruk på grund af en okunnighet om det svenska samhällsskicket sådan, att den är rent af förfärande. Jag tänkte anföra några exempel, men de jag syftar på äro onödiga att omnämna; de finnas nog kvar i minnet hos många härvarande ledamöter. Vidare har det blifvit vanligt att förordna militärer till landshöfdingar, och om dem gäller utan tvifvel detsamma, som jag i min motion citerar såsom Hartmansdorffs omdöme om deras olämplighet för en befattning, som förutsätter synnerlig, omfattande kännedom om vårt samhällsskick, våra lagar och författningar, hvilka sedermera blifvit både mycket talrikare och mycket mera invecklade och svårtillämpliga, än hvad de voro för 80 år sedan, då han fälde sitt omdöme. I det fall, som närmast föranledt motionen, har det ju också varit en militär, som gifvit slående exempel på, huru litet — eller rättare sagdt intet — han varit förberedd eller sedermera blifvit förberedd för utöfningen af ett ämbete sådant som detta, hvilket, på samma gång det öfverskrider gränsen för den maktbefogenhet, som bör tillkomma någon ensam ämbetsman här i landet, tillika har en sådan mångfaldig och varierande omfattning, att utan tvifvel mången annan, mycket bättre för ämbetet utrustad än hvad en för detta militär kan vara, skulle, ifall han vore en mycket samvetsgrann man, rygga tillbaka för antagande af ett sådant uppdrag.

Nu hafva vi, sedan motionen skrefs, fått ytterligare anledning att besinna, huruvida Riksdagen bör likgiltigt åse, att en makt ligger i landshöfdingarnes händer, som kan missbrukas på det sätt, som i förevarande fall skett. Den, som läst den sista förklaringen från landshöfdingen i Göteborg öfver hans åtgärd, kan icke längre tvifla uppå, hvad som var ett skäligen allmänt intryck, när man läste den första förklaringen: här har icke funnits någon angifvare, icke någon angifvelse! Ty när man på en fråga om, huru det med angifvelsen förhåller sig, går undan för ett öppet svar på det sätt, som här har skett, då drabbas man af den dom, som jag nys nämnade.

Här har förekommit, under de sista veckorna, någonting, som hör till de ohyggligare sakerna inom vår nutida rättsskipning, så långt den kommit till min kännedom, någonting, som föranleder den frågan, om regeringen ämnar afvakta ett initiativ från Riksdagen eller om icke regeringen skulle vara benägen att *själf* taga ett första steg för att ej svaret på denna fråga: skall tortyren återinföras i Sverige? ej måtte blifva jakande. Har man läst referaten i ortstidningarna om, huru det har tillgått vid den förberedande rannsakingen med den olycklige skolläraren, som af domstolen efter första förhöret blef frigifven på grund därutaf, att det mot honom icke fanns skymt af bevis och, efter min tanke, ej några liknelser till bevis, har man läst detta, har man sett, huru förhöret gått till, och under hvilken

Angående
revision af
instruktionen
för lands-
höfdingarne
i rikets län.
(Forts.)

Angående
revision af
instruktionen
för lands-
höfdingarne
i rikets län.
(Forts.)

följd af timmar det pågått, och om man dessutom erkänner, att vid sidan af den fysiska tortyren finnes något, som kan kallas *moralisk* tortyr, och som måhända icke är lindrigare än den förra, då skall man väl vara ense med mig därom, att förordnandet af åklagare bör ligga i sådana händer, att icke någonting sådant som detta kan upprepas vidare. Är man ense om, att det bör förebyggas ett upprepande af det, som nu skett med anledning af det s. k. öster-vålamordet, och som har skett förlidet år i Göteborg, och af det, som för en två, tre år sedan tilldrog sig inför rådstufvurätten i en västgöta-stad och af pressen, åtminstone af flera tidningar, som följt målets behandling genom egna referenter, karakteriserades som tortyr i den svenska rättsskipningen, bör man också vara med därom, att Kungl. Maj:t föranledes taga frågan om revision af landshöfdingeinstruktionen i vederbörligt öfvervägande. Nu har utskottet, som behandlat motionen, vidtagit en modifikation, som jag icke kan annat än för min del godkänna och tillstyrka, emedan därmed i alla händelser är vunnet det, att om Första Kammaren skulle afslå en så motiverad framställning som utskottets, då kan det åtminstone icke sägas bero därpå, att framställningen går för långt eller på något sätt träder Kungl. Maj:ts ömtåliga rättigheter för nära.

På grund häraf skall jag utan vidare anhålla om bifall till utskottets förslag.

Herr Segerdahl: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet för att i detta sammanhang säga något i anledning af vissa tilldragelser i Göteborg förlidet år. Det är ju nämligen det s. k. vedmålet därstädes, som gifvit motionären den närmaste anledningen till hans motion. Jag vill dock icke inlåta mig på, huruvida landshöfdingen i Göteborg var lagligen berättigad att undantränga den allmänna åklagaren, den bepröfvade, i såväl domare- som åklagarevärf erfarne och från polisväsendet fristående åklagaren i Göteborg från hans befattning eller huruvida landshöfdingen var lagligen berättigad undantränga den unge, kraftfulle, af Kungl. Maj:t till ämbetet nyss förut utnämnde polismästaren, som samhället några veckor förut genom allmänt val därtill kårat, från sin befattning och i deras ställe insätta en kringresande — reklammakare. Dessa åtgärder lära nog, efter hvad jag förstår, snart komma inför rättsligt forum. Jag vill endast uttala min förhoppning, att vid den pröfningen måtte komma under bedömande en författning, som jag icke sett återopad i någon anmälnings- eller förklaringskrift, och det är en af Kungl. Maj:t utfärdad instruktion för polismästaren i Göteborg. Denna instruktion är en ekonomisk författning likaväl som landshöfdingeinstruktionen, men af långt senare datum än denna och bör därför, om de icke öfverensstämma, hafva företräde vid tolkningen.

Instruktionen för polismästaren i Göteborg innehåller i sin första § följande: »Polisväsendet i Göteborg handhafves, utom hvad angår de mål och ärenden, hvilka tillhöra stadens polisdomstol, af en poliskammare, hvars beslutanderätt utöfvas af polismästaren».

Jag vill hoppas, att det må tagas hänsyn till detta stadgande

och undersökas, i hvad mån landshöfdingens förfarande härmed öfverensstämmer.

Jag begärde emellertid, som sagdt, icke ordet för att tala om det rättsliga i denna fråga, utan för att lämna några upplysningar såsom motiv för mitt blifvande yrkande.

Kammarens flesta ledamöter känna nog konturerna af det s. k. vedmålet. Det var en läroverksrektor, som åtalats, därför att han icke skulle hafva lagenligt förfarit med läroverkets bränsleförråd. I denna rättegång, som är anhängig vid kammarrätten, hördes inför rådstufvurätten i Göteborg såsom vittnen några personer, bland andra, en läroverkets vaktmästare, en vedhandlare och ett biträde hos vedhandlaren, en ung flicka om ett par och tjugu år. Dessa vittnen afgåfvo för rektorn synnerligen graverande vittnesmål. Strax därefter fick man höra talas om, att dessa personer icke skulle vara redliga, hvilket man förut icke visste, och en mystisk person — hans namn har man icke fått veta — hade hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande gjort anmälan om, att skolvaktmästaren icke skulle vara ärlig, utan utöfvat bedrägeri i samförstånd med leverantörer. Då utfärdades af Kungl. Maj:ts befallningshafvande ett förordnande för en person, som icke var bosatt i samhället, »att i egenskap af särskild allmän åklagare i Göteborgs- och Bohus län vid vederbörliga domstolar inom länet mot bemålde Börjeson — så hette vaktmästaren — eller i saken delaktiga anhängiggöra och utföra ansvarstalan». Det skulle alltså undersökas, om skolvaktmästaren gjort sig skyldig till bedrägligt förfarande. Detta förordnande utfärdades den 30 juni 1903. Sedan pågick undersökningen några veckor, och det gjordes husrannsakan och beslag på böcker hos än den ene, än den andre, äfven hos personer, hvilkas namn sedermera icke blefvo synliga i rättegången, men det gick icke att finna några bevis mot de såsom brottslingar stämplade. Den tillförordnade åklagaren lydde då under poliskammaren, d. v. s. undersökningarna gjordes med hans biträde utaf polismyndigheten på stället. Men den 20 eller 21 juli trodde sig denne tillförordnade åklagare hafva funnit något annat, som graverade dessa vittnen. Vid beslagtagandet af några gamla räkenskapsböcker hade han trott sig finna af anteckningar i dem, att dessa vittnen skulle hafva afgifvit falska vittnesmål, då de hörts inför rådstufvurätten. Han trodde, att de gjort sig skyldiga till menedsbrott. Han nämnde detta för polismästaren, och polismästaren gaf honom den anmaningen att göra utdrag ur böckerna och de sammanställningar, som bevisade hvad han påstod. Dessa utdrag skulle sedan lämnas till polismästaren. Innan de lämnades, publicerades de emellertid i en morgontidning i staden. Där fick polismästaren först tillfälle att läsa dem. Då misstankarne om menedsbrotten anmäldes för polismästaren, var dennes första åtgärd att från rådstufvurätten rekvirera protokollen för det sammanträde, där vittnesmålen afgifvits, för att få se, hvad dessa vittnen sagt. Han gjorde detta, men den tillförordnade åklagaren ville icke afvakta ankomsten af detta protokoll, utan han anhöll skriftligen, såsom han förut gjort muntligen, hos polismästaren, att denne skulle häkta dessa personer. Det var då den tillförordnade åklagaren framkom med det fumösa yttrandet, att häktningen kunde

*Angående
revision af
instruktionen
för lands-
höfdingarne
i rikets län.*

(Forts.)

Angående
revision af
instruktionen
för lands-
höfdingarne
i rikets län.

(Forts.)

verkställas på *hans ansvar*. Hvilken okunnighet förråder icke detta antagande, att en tjänsteman i vårt land skulle kunna på annans ansvar utföra en tjänsteåtgärd! Polismästaren, som icke ännu fått de rekvirerade protokollen och som därför icke kunde bedöma saken, resolverade, att han icke fann skäl för det dåvarande bifalla den gjorda anhållan om häktning, men att undersökningen skulle fortgå. Polismästaren hade då icke heller fått rapport från sina underordnade om hvad som utrönts angående de påstådda menedsbrotten. Det har utspridits bland annat, att det förvägrats den tillförordnade åklagaren att närvara eller att han blifvit utvisad, då detta ärende var före hos poliskammaren. Detta är emellertid icke sant, ty jag vet, att polismästaren då icke ens ägde kännedom om, att denne person då vistades inom polisverkets lokaler. Men hvad gjorde sedan denne tillförordnade åklagare? Jo, han reste bort för att uppsöka landshöfdingen. Denne var då på ett skogsvårdssammanträde i Trollhättan, och vid den festmåltid, som där hölls, uppsöktes han af åklagaren, och ett samtal ägde rum. De återreste båda till Göteborg, och sedan landshöfdingen kommit dit, hade han ett samtal med polismästaren, som var efterskickad. Hvad som då afhandlades, vet man ju icke, men man kan ana det på grund af hvad som sedan följde, hvilket var detta: kl. 9 på aftonen — märk väl, att landshöfdingen trädde in i ämbetsutöfning vid denna ovanliga tid — utfärdades ett nytt förordnande för den tillförordnade åklagaren, ett förordnande, hvarigenom han bemyndigades »att i egenskap af särskild allmän åklagare i Göteborgs stad efter sig företeende omständigheter i saken ej mindre verkställa polisundersökning än äfven laga häktning samt vid vederbörliga domstolar mot omförmälda personer eller i saken delaktiga anhängiggöra och utföra talan; åliggande — heter det vidare i förordnandet — det länets polismyndigheter att härvid lämna eder nödig handräckning». Härigenom ställdes hela Göteborgs polis under kommando af denne tillförordnade åklagare, och sedan han kl. 9 på aftonen fått detta förordnande, var hans första åtgärd att gå ut och midt i natten häkta dessa tre personer. Var det väl fråga om några farliga statsförbrytare? Var det fråga om några illgerningsmän, som traktade efter medmenniskors lif eller ville tända eld på staden? Var det fråga om personer, som voro misstänkta för att vilja rymma eller undanröja bevis? Detta sista kunde de icke göra, ty allt, som misstänktes kunna tjäna till bevis, var beslagtaget. Det var *icke* fråga om några farliga förbrytare, utan om dittills oförvitliga personer, som antogos hafva för några månader sedan afgifvit falskt vittnesbörd och som nu lågo lugnt hemma i sina sängar. Jag vill kalla denna häktningsåtgärd en oerhörd brutalitet. Hade dessa människor varit skyldiga till menedsbrott, så skulle det ändock varit en brutalitet att rycka dem ur sina sängar och häkta dem midt i natten. I denna brutalitet har landshöfdingen gjort sig delaktig, då han kl. 9 på aftonen utfärdade sitt nya förordnande för den tillförordnade åklagaren.

Hvartill tjänade den häktningsåtgärden? Naturligtvis skedde den, därför att man trodde, att man genom skrämsel skulle få fram några bekännelser af dessa personer. Det var ett slag af tortyr, man ville använda mot dem. Nu skulle man kunna tänka, att det varit ett

förhastande af landshöfdingen att utfärda förordnande vid den tid, han gjorde, och därigenom göra sig medskyldig till denna tortyr. Nej, det har icke varit så. Det var med full vetskap landshöfdingen gjorde detta. Jag sluter mig härtill af det yttrande, han afgifvit till justitieombudsmannen, sedan hos denne gjorts anmälan mot landshöfdingen för hans åtgöranden i saken. Sedan landshöfdingen i detta yttrande sökt förklara, hvilka skäl i lag han haft för sitt förfarande, fortsätter han — ja, jag ser att skrifvelsen är undertecknad icke blott af landshöfdingen, utan äfven af tillförordnade landssekreteraren, länsnotarien i länet, som fungerade vid det tillfälle, då fullmakten utfärdades på kvällen — alltså bör det formellt heta, fortsätta de: »I sammanhang med ofvan afgifna yttrande tillåta vi oss framhålla, att, om också skiftande meningar rörande tolkningen af den ena eller andra lagparagrafen kunna uppstå, endast en mening torde finnas därom, att alla medel böra uppjudas för att sanningen må blifva utredd och rättvisa skipad, så att den verkligt skyldige varder fälld och den oskyldige frikänd.»

*Angående
revision af
instruktionen
för lands-
höfdingarne
i rikets län.
(Forts.)*

»Alla medel!» Grymma och milda, rättfärdiga och orättfärdiga, äfven tortyr, *alla* medel skola tillgripas! Det är, som motionären säger: man tror sig höra icke en svensk landshöfding, utan en öst-europeisk guvernör, när man hör sådant.

Det finnes ännu en sak, som jag vill påpeka, en sak, som väl icke heller kommer under rättsligt bedömande. Det har frågats, huruvida landshöfdingen afvetat i den stund han utfärdade förordnande för den tillförordnade åklagaren, att denne förut opererat som enskildt biträde åt den åtalade rektorn. Landshöfdingen har i sin till justitieombudsmannen sist afgifna skrifvelse sagt, att så icke var förhållandet. Men under den rättegång, som anhängiggjordes mot de häktade vittnena, blef dock för hvar man i samhället uppenbart, att den tillförordnade åklagaren varit enskildt biträde åt rektorn. Jag frågar: borde icke landshöfdingen, när han blef underkunnig härom, hafva fråntagit honom fullmakten, hafva återkallat den? I dess ställe har landshöfdingen tillåtit denne person icke blott att fullfölja åtalet vid underrätt, utan äfven att fungera såsom åklagare vid öfverrätt!

Jag vågar uttala den meningen, att det nog icke finnes många bland våra landshöfdingar, som skulle hafva handlat på samma sätt, som landshöfdingen i Göteborg gjorde på aftonen den 23 juli 1903. Och jag vågar tro, att det icke skulle hafva händt någon, som kommit till sin landshöfdingestol, efter det han förut beklädt en *civil* statstjänst.

Kan nu landshöfdingeinstruktionen tolkas på sådant sätt, att landshöfdingen i den kunnat finna stöd för sina åtgöranden i detta mål, då är sannerligen instruktionen förtjänt af att omarbetas; och jag anhåller, herr talman, liksom den siste talaren att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson i Heden: Jag finner denna fråga vara af sådan innebörd, att man icke bör mycket orda om den. Jag tycker, att det redan ordats alltför mycket i denna fråga, och jag tror, att, åtminstone beträffande hvad den siste talaren haft att anföra, vi

*Angående
revision af
instruktionen
för lands-
höfdingarne
i rikets län.*

(Forts.)

kommit betydligt från det föreliggande ämnet och kommit in på en berättelse, en historia, som vi alla känna till genom pressen, och som icke är angenäm att återkalla för vårt minne.

Den fråga, som föreligger, rör sig om, huruvida Riksdagen anser, att det är nödvändigt, att 10 § af landshöfdinginstruktionen blir omredigerad. Af det föreliggande utskottsbetänkandet har jag för min del, så vidt jag kunnat sätta mig in i frågan, icke kunnat finna, att omredigeringen af landshöfdinginstruktionen, sådan den här föreslås, är nödvändig eller på sin plats. Ty, som vi veta och som också framgår af utskottets betänkande, hafva, sedan denna landshöfdinginstruktion kommit till stånd, anmärkningar mot densamma blifvit framställda i mycket vidsträcktare mån, än utskottets förslag till omredigering innebär. Den ärade motionären har visserligen i sin motion häntydtt på, att en vidlyftigare och mera genomgripande revision af denna instruktion, än utskottet föreslagit, borde ävägbringas. Men sedan utskottet omtalat, att motionären vänt sig mot instruktionen i dess helhet, säger utskottet, att det icke kan förorda denna omredigering vidare än med afseende på 10 §. Då vi emellertid genom allt detta kommit till den slutsatsen, att landshöfdinginstruktionen är otillfredsställande i flere afseenden än i afseende på 10 §, hemställer jag, huruvida det är lämpligt att nu förorda en partiell revision. Jag vågar också fråga, huruvida det kan vara lämpligt, att just nu, då känslorna på grund af de sensationella historier, som uppdukats i pressen och här i kammaren — och det förvånar mig verkligen, att den sista berättelsen, som den ärade talaren från Göteborg anförde, skulle komma från det hållet — jag frågar, huruvida, då känslorna äro så stämda, som de blifvit genom detta, det kan vara skäl att fatta beslut i denna fråga, som väl bör betraktas med lugn och sådan den i sig själf är och icke sammankopplas med en händelse för dagen, som för öfrigt kommit i ett sådant läge, att man med lugn borde kunna afvakta, hvad vidare i denna sak åtgöres.

Justitieombudsmannen har tagit frågan om hand, och den så mycket klandrade landshöfdingen har afgifvit förklaring, och då kan man väl gifva sig till tåls, innan man fattar beslut om omredigering af instruktionen.

Alldenstund jag tror, att det slut, hvartill man kommer i detta mål, kan blifva en god hjälp för arbetet med omredigeringen af instruktionen, ber jag, herr talman, att få yrka afslag å föreliggande utskottsbetänkande.

Herr Räf: Herr talman, mina herrar! Jag är så väsentligt förekommen af den siste talaren, herr Olsson, att jag, så att säga, icke behöfver göra några preludier, utan kan omedelbart gå till det yrkande, som den ärade motionären gjort, då han hemställt, »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta företaga en revision af instruktionen för Konungens befallningshafvande af 10 november 1855, särskildt den grundlagsstridiga 10 §, samt lämna Riksdagen tillfälle att yttra sig öfver det reviderade förslaget».

De herrar, som till äfventyrs hafva utskottets betänkande framför sig, torde hafva observerat, att jag sade »Konungens befallningshafvande» i stället för »landshöfdingarna». Nu är det på det sätt, att »Konungens befallningshafvande» och »landshöfding» och »Kungl. Maj:ts befallningshafvande» äro blott synonyma ord för samma begrepp. Det heter nämligen i 1 § af landshöfdingeinstruktionen: »Styrelsen inom hvarje af rikets län är anförtrodd åt en landshöfding såsom Kungl. Maj:ts befallningshafvande.»

Angående revision af instruktionen för landshöfdingarne i rikets län.
(Forts.)

Den makt, som tillkommer landshöfdingen, d. v. s. Konungens befallningshafvande, d. v. s. Kungl. Maj:ts befallningshafvande, står beskriiven i 3 §, där det heter: »Landshöfdingen har beslutanderätt uti alla mål och ärenden, som på Kungl. Maj:ts befallningshafvandes afgörande ankomma.» Då frågar man sig: hvilka äro dessa mål, som skola afgöras af Kungl. Maj:ts befallningshafvande? Därför svarar jag, att man behöfver åtminstone tre kvarts timme endast för att uppläsa samtliga rubriker på de mål, som Kungl. Maj:ts befallningshafvande, d. v. s. Konungens befallningshafvande, d. v. s. landshöfdingen, har att afgöra. Man må blott tänka på, att han har att göra med så olika ärenden som med den allmänna gudstjänsten och med barnmorskeväsendet, med det allmänna sedliga tillståndet inom länet och med den nya s. k. väglagen, i hvilken till och med lagutskottet och högsta domstolen torde hafva en ganska hård nöt att knäcka o. s. v. Emellertid fordrar man, att Konungens befallningshafvande, d. v. s. landshöfdingen, skall förstå allt detta och t. o. m. döma däri.

Frågar man sig nu — ja, om jag kommer att säga några hårda ord, så afser jag icke landshöfdingarna i allmänhet; tvärtom har jag mycken respekt för landshöfdingar i allmänhet; men det är fullkomligt tillräckligt, att det finnes en tre, fyra undantag — frågar man sig nu, hvar man får denne utomordentlige man, som är så kunnig i allt, som är kunnig i afseende på våra näringar, i afseende på såväl den civila som den militära administrationen, ja, då blottar svaret just den svagaste punkten i alltsammans. Denne man tager man, snart sagdt, hvar som helst. Det händer, att man tar en duktig sjöofficer, ja, kanske också en, som *icke* är så duktig. Det händer, att man går till gardeskasernen och tager en gardeskaptan, och då kan precis detsamma anmärkas som med afseende på sjöofficeren. Öfver hufvud taget kan det hända, att man får en person, som icke kunnat fylla den uppgift, som han hade förut. En sådan måste man hafva placerad någonstädes, och då placerar man honom på landshöfdingestolen, där han har att förstå och uträtta allt, som dess instruktion ålägger. Ja, det är icke min mening att vara skämtsam, utan är det skämtsamt, så beror det på sakens egen natur. Jag rår således icke för, om det skulle taga sig löjligt ut, ty det är icke jag, som *gör* det löjligt.

Hvilka myndigheter stå nu under denne märkvärdige mans bedömande, så att säga? Jo, det står i 7 §, som jag emellertid icke har tid att läsa upp. Herrarne kunna ju dock lätt tänka sig, huru det skall gå, då en sjöofficer eller gardeskaptan skall pröfva magistraters, kronofogdars, länsmäns, salpetersjuderitjämstämans, fattigvårdstjänstemäns m. fl. personers och myndigheters åtgöranden. Om

Angående
revision af
instruktionen
för lands-
höfdingarne
i rikets län.

(Forts.)

t. ex. till landshöfding tages en person, som förut alltid haft sin verksamhet på sjön, kan man nu begära, att denne skall vara i stånd att kunna bedöma frågor om brobyggnader, vattenverksbyggnader, jordbruk och industri samt en hel mängd andra frågor, som för honom allesammans torde vara främmande. Jag undrar just, om alla sådana personer veta, i hvilken ända af plogen man bör placera dragarne för att kunna plöja ordentligt. Om en landshöfding icke förstår de första grunderna, har man icke mycken anledning vänta, att han öfver hufvud taget skall ha förmåga att kunna rätt bedöma alla de allvarliga saker, som det tillkommer honom att afgöra. Det är att märka, att det inte är några småsaker, som det här kan blifva fråga om, utan länets väl och ve ligger i många fall i landshöfdingens hand. Den, som någon gång till äfventyrs varit illa utsatt för en sådan mans maktfullkomlighet, vet hvad den vill säga.

Men landshöfdingarne ha icke alltid att blott tänka på sina ämbetsåligganden, utan det kan äfven hända, att de dessutom ha rätt många enskilda uppdrag att sköta. Jag känner till åtskilliga fall, där landshöfdingar äro styrelsemedlemmar i mycket stora bolag och till och med styrelseordförande, och det just i sådana bolag, hvarpå den ärade motionären gifvit exempel, nämligen sådana, som göra stora skogsaffärer och dylikt inom själfva det län, där styrelsens ordförande är höfding.

Äfven om det icke funnes andra skäl för en ändring af landshöfdinginstruktionen, anser jag, att man i alla fall borde besluta en sådan endast af förbarmande med landshöfdingarne, som för närvarande äro så ytterst öfverhopade med arbete, att man väl bör tänka på att på något sätt hjälpa dem i d ras mycket svåra uppgift. Jag är öfvertygad därom, att hvilken som helst af oss här, som hade en dylik uppgift sig anförtrodd, skulle, ifall han verkligen vore en allvarlig människa, vara synnerligen tacksam, om man i vissa afseenden ändrade landshöfdinginstruktionen, så att han verkligen åtminstone kunde hoppas kunna göra, hvad instruktionen ålade honom.

Nu kan det hända, att någon här invänder gentemot mig: »Du har icke läst andra delen af § 1, där det heter, att landshöfdingen utöfvar styrelsen *med biträde af landssekreterare och landskamrerare*», och så har du icke läst § 3, där det på tal om landshöfdingens beslutanderätt heter: »— — — *börande han likväl inhämta vederbörande föredragandes mening*». Jo, för all del, jag har nog läst allt detta, och jag har äfven läst § 6, som lyder: »Vid länsstyrelse äro, till *biträde* vid där förefallande göromåls besidande, anställda: å landskansliet: länsnotarie och landskanslist; å landskontoret: länsbokhållare och landskontorist; och å landtränteriet: landtränstmästare.» Men jag beder få betona, att landshöfdinginstruktionerna betrakta och för resten uttryckligen benämnas alla dessa tjänstemän endast som landshöfdingens *biträden*. Märk väl: *biträden*. Ja, men, säger man, dessa personer äro dock ansvarsskyldige för de beslut, i hvilka de deltagit. Ja, det är nog riktigt; å ena sidan äro de i egenskap af kontrasignanter ansvarsskyldige och å andra sidan äro de ansvars-skyldige inför landshöfdingen. Men det är sannerligen icke godt för dem att ha en så instängd ställning mellan olika ansvar, mellan dels

riskens att förlora landshöfdingens personliga sympati och dels ansvaret inför vederbörande myndighet.

Det är också karakteristiskt att se, huru dessa tjänstemän tillsätts, erhålla tjänstledighet och suspenderas. Den första af dessa delikata frågor är afhandlad i § 35, där det i mom. 1 heter: »Landssekreterare, landskamrerare, landtränsmästare, kronofogde och härads-skrifvare tillsätts af Kungl. Maj:t efter *förslag*, som det åligger Konungens befallningshafvande» — d. v. s. landshöfdingen — »att, sedan inträffad ledighet blifvit i stadgad ordning kungjord och ansöknings-tiden tilländalupit, i öfverensstämmelse med därom gällande föreskrifter upprätta och jämte ansökningshandlingarna insända». Om dessutom Konungens befallningshafvande till äfventyrs skulle ha någon riktig guldgosse och vill komma ihåg honom, kan han gifva honom en extra rekommendation, ty i fortsättningen af den anförda paragrafens första mom. heter det: »ägande Konungens befallningshafvande tillika att, med anförande af skälen därtill, lämna sitt *förord* åt den af de sökande, som anses mest förtjänt samt till tjänsten skicklig och lämplig». Hvad de lägre tjänstemännen beträffar, finna vi, att landshöfdingen äger att tillsätta dem omedelbart med konstitutorial.

Tiden medgifver ej angifva, huru dessa biträden erhålla tjänstledighet och huru de af landshöfdingen till och med kunna skiljas från ämbetsutöfning — allt enligt instruktionens §§ 38 och 66. Däremot måste jag nu några ögonblick fästa uppmärksamheten på, huru instruktionen verkar. Därpå ha vi för resten ett mycket eklatant exempel i det här anförda fallet från Göteborg. Jag vill emellertid icke närmare ingå just på detta fall, utan ber att få anförda några andra exempel i detta afseende. Jag skall därvid med flit vinnlägga mig om att så mycket som möjligt se bort från person och endast hålla mig till sak. Jag vill därjämte nämna, att de exempel, som jag nu kommer att anförda, står jag för och garanterar, att de äro sanna alltigenom. Det gifves exempel på, att en landshöfding, som varit ledamot i en styrelse, bolagsstyrelse eller annan styrelse, gifver styrelsen en vink, som har till följd, att den ifrågasvarande styrelsen direkt eller indirekt ingifver till Konungens befallningshafvande en anhållan om det eller det. Denna anhållan rör emellertid en fråga, af hvilken äfven några andra äro intresserade. De tala med landssekreteraren just dagarne, innan utslag i frågan skall falla, och fråga honom, hvad han tror om saken. »Jo», svarar han, »hvad på mig ankommer, är det alldeles säkert, att ifrågasvarande anhållan kommer att afslås». Vi känna oss mycket lugna, och så träffa vi en annan af tjänstemännen där och säga till honom: »Vi kunna vara mycket lugna, ty landssekreteraren har sagt, att den där anhållan kommer att afslås.» Tjänstemannen i fråga tittar på oss, som om han ville säga, att vi vore ganska barnsliga människor — vi se det i ögonvrån på honom — och så yttrar han: »Jag skall profetera något för Er: den dag, då detta ärende skall föredragas, kommer landssekreteraren att på begäran ha tjänstledighet.» Jaså, går det till på det sättet, tänka vi, och mycket riktigt, när den ifrågasvarande anhållan föredrages hos Konungens befallningshafvande, har landssekreteraren tjänstledighet och i stället föredrages anhållan

*Angående
revision af
instruktionen
för lands-
höfdingarne
i rikets län.*
(Forts.)

Angående
revision af
instruktionen
för lands-
höfdingarne
i rikets län.

(Forts.)

af länsnotarien. *Man* har icke lyckats att få landssekreteraren att göra, som *man* vill, och då har *man* tagit länsnotarien och den här instruktionen till hjälp för att få igenom hvad *man* vill. Detta är ett exempel, där jag kunde uppgifva år, data och namn, men det skulle gå grannlagenheten alltför nära. Jag vet, att man i sådana fall äfven praktiserar det sättet, att om landssekreteraren eller landskamreraren icke vilja gå med på en viss sak, vänder man sig till en framstående jurist och resonerar med honom om saken i fråga och får dennes auktoritativa ord på sin sida, hvar på man går till landssekreteraren eller landskamreraren och säger: »Den och den framstående juristen har de och de åsikterna», och huru man drillar med dem, får man i alla fall till slut sin mening igenom. Så gick det i ett annat fall, som jag också mycket väl känner till. Ett ytterst märkvärdigt fall är det, när en Konungens befallningshafvande, det vill säga en landshöfding, först gifver en underordnad order om att utföra en viss sak och sedan några dagar därefter kontramanderar den första ordern. Jag vet sålunda fall, där Konungens befallningshafvande, på samma gång som han fällde utslag i ett mål, gaf två underordnade myndighetspersoner order att verkställa utslaget. I utslaget stod emellertid att det var 60 dagars klagotid för utslaget i fråga. Den person, som utslaget gällde, tyckte därför icke riktigt om, att det genast blef verkställt — det rörde icke någon penningfråga eller dylikt, icke heller var det fråga om någon rymning, som i det nyss anförda fallet — utan skref till Konungens befallningshafvande och frågade, om det icke varit litet för brådtom härvidlag. Konungens befallningshafvande tog sig en funderare på saken. Nu voro goda råd dyra, ty det var klart, att något här var på tok. Till sist skref Konungens befallningshafvande till de båda underordnade tjänstemännen och tillställde dem en kontraorder af följande innehåll: »Ni har visserligen fått order af mig att verkställa det där utslaget, men jag sade icke *hvilken* dag ni skulle göra det; nu ha ni haft litet för brådtom med den saken, och därför vore det bäst att återföra det hela i det sakläge, som det hade förut, och vänta med verkställande af utslaget, till dess att detsamma vunnit laga kraft.» Det är klart, att den, som varit utsatt för några sådana där fall, måste, om han är aldrig så litet tänkande människa, förlora förtroendet för Konungens befallningshafvande och sedermera inte gärna vill ha sina angelägenheter dragna inför Konungens befallningshafvande. Det vore många andra exempel, som jag härvidlag kunde anföra, men jag skall icke nu inlåta mig på dem.

Jag har med flit icke här yttrat mig om denna frågas betydelse för den egentliga rättsskipningen. Det är emellertid gifvet, att man har rätt att fordra en bestämd och opartisk rättsskipning, äfven när det gäller endast administrativa mål, och att någonting bör göras för att få till stånd en förbättring i det afseendet, tror jag, att alla här i denna kammare äro ganska eniga om. Det kan dock — såsom herr Olsson i Heden redan framhållit — vara fråga om, huruvida det är skäl uti att endast tänka på § 10 i landshöfdingeinstruktionen eller om man icke borde låta revidera denna instruktion i dess hel-

het. Jag spår, att, om vi nu bifalla utskottets hemställan och hos Kungl. Maj:t anhålla om en ändring af landshöfdingsinstruktionens § 10, kommer det att dröja ganska lång tid, innan vi få se frukterna af denna vår anhållan, och under tiden skjutes frågan om en revision af hela landshöfdinginstruktionen i bakgrunden, så att det kanske skulle komma att dröja flera år, innan vi finge anledning att här ånyo taga den frågan under öfvervägande. Jag skulle sålunda gärna ha varit med om den ärade motionärens förslag, om detsamma gått ut på, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t låta företaga en revision af instruktionen för landshöfdingarne i rikets län samt lämna Riksdagen tillfälle att yttra sig om det reviderade förslaget. Efter den diskussion, som nu här ägt rum i denna fråga, är det klart, att man vid en eventuell revision af landshöfdinginstruktionen i dess helhet äfven måste särskildt tänka på en förändring af § 10 i denna instruktion, men begär man *endast* en revision af nämnda paragraf, är det gifvet, att instruktionen i öfrigt bibehålles oförändrad.

Det är vidare enligt min tanke stor skada, att icke den ärade motionären — såsom också utskottet anmärkt — angifvit, *i hvilken riktning* den nu ifrågasatta förändringen borde gå. Jag föreställer mig, att denna förändring borde gå i sådan riktning, att den nya instruktionen komme i öfverensstämmelse med de principer, som af förra årets konstitutionsutskott uttalades i dess memorial n:o 4 af den 2 april angående inrättandet af en administrativ högsta domstol. I detta memorial heter det, bland annat: »En sådan domstol som den nu ifrågasatta synes ägnad icke blott att erbjuda den rättssökande ökade garantier för de ifrågavarande, för den enskilde ofta nog viktiga målens noggranna bedömande efter lag och laga stadgar, utan äfven att tillfredsställa de från den allmänna rättssäkerhetens synpunkt beaktansvärda anspråk på kontinuitet i den administrativa rättsskipningen och särskildt på denna rättsskipnings oberoende af politiska partiförhållanden.» Men för att man skall kunna vinna nu antydda syftemål, måste i viss mån en omgestaltning på detta område äga rum.

När jag ser på denna fråga i hela dess vidd och tänker på, att det vid en eventuell revision af landshöfdinginstruktionen kan befinnas behöfligt att omstöpa densamma i helt andra former än de nuvarande, känner jag mig benägen att yrka afslag å det nu föreliggande skrifvelseförslaget för att i stället afvakta ett förslag, som omfattar äfven öfriga önskemål i nu ifrågavarande afseende.

Herr Hedin: Herr talman! Jag ber att få fästa uppmärksamheten därpå, att, om man här i enlighet med utskottets förslag särskildt påpekar § 10, har man en synnerlig anledning därtill i den omständigheten, att en sådan rättslärd som justitieombudsmannen Thorell på sin tid med mycken styrka yttrade sig emot den nämnda paragrafen såsom varande vådlig i sig själf och vådlig genom den utsträckning, som den komme att gifva åt Kungl. Maj:ts redan förut allt för mycket obegränsade administrativa lagstiftningsmakt. Därtill kommer äfven, att, om man noga studerar landshöfdinginstruk-

Angående
revision af
instruktionen
för lands-
höfdingarna
i rikets län.
(Forts.)

tionen, finner man, att en genomgripande förändring af dess § 10, ovillkorligen kommer att medföra en revision af väsentliga bestämmelser uti landshöfdinginstruktionen i dess helhet och sannolikt också — såvida man icke vidtager några märkvärdiga åtgärder för att undvika detta — i andra instruktioner rörande vår landtregering. Det är dessutom alldeles naturligt, att, om Kungl. Maj:t blifver anmodad att företaga en revision af landshöfdinginstruktionen från vissa angifna synpunkter, Kungl. Maj:t icke kan undgå att låta instruktionen i dess helhet blifva föremål för revision, emedan man ju måste förutsätta, att det finnes så mycket sammanhang mellan de olika paragraferna i densamma, så att man är tvungen att granska *alla* paragraferna för att se till, att icke en förändring af en paragraf leder till, att denna då kommer i strid med föreskrifterna i andra paragrafer. Det synes mig därför vara alldeles likgiltigt, att en sådan inskränkning blifvit gjord som den ifrågavarande. Hufvudsaken är efter min tanke, att denna fråga kommer fram så fort som möjligt. Då jag icke har märkt någon brist på lugn hos vare sig den ena eller den andra, icke ens hos dem, som förordnat, att man skulle lämna denna fråga å sido, ser jag icke, att hinder bör möta från något håll för bifall till det nu föreliggande förslaget.

Det vore nog en hel del att ytterligare anföra, men på grund af den långt framskridna tiden finner jag lämpligast att tiga.

Herr Eriksson i Elgered: Af § 90 regeringsformen, som lyder: »Under Riksdagens, dess kamrars eller utskotts öfverläggningar och pröfning må icke uti något annat fall eller på något annat sätt, än grundlagarne bokstafligen föreskrifva, komma frågor om ämbets- och tjänstemäns till- och afsättande, regerings- och domaremakternas beslut, resolutioner och utslag, enskilda medborgares och korporationers förhållanden, eller verkställigheten af någon lag, författning eller inrättning» — af denna paragraf, säger jag, torde tydligt framgå, att det här gäller en mycket ömtålig fråga, emedan densamma nära berör ett särskildt rättsfall och en särskild person.

Hvad själfva sakförhållandet angår, tänker jag mig här tvenne möjligheter. *En* möjlighet är den, att den ifrågavarande landshöfdingen har handlat absolut i strid mot landshöfdinginstruktionens föreskrifter och i sådant fall blir det justitieombudsmannens sak att anmäla honom till åtal, hvarefter det tillkommer vederbörande domstol att döma honom. Den *andra* möjligheten är, att han handlat i enlighet med landshöfdinginstruktionen. Den *tredje* möjligheten är att han icke blott handlat med skenbart stöd af landshöfdinginstruktionen, utan till och med gått ännu längre, d. v. s. i strid med nämnda instruktion. Båda dessa senare möjligheter tror jag för min del visa på nödvändigheten af en revision af landshöfdinginstruktionen.

Det är beklagligt, att, under det att regeringsformen i § 87 noga fastställt vägen för stiftande af civil- och kriminallag och likaså regeringsformen i § 36, utsagt, hvilka ämbetsmän skola handhafva lagen, nämligen oafsättlige ämbetsmän och domare, och medan regeringsformen i § 89 talar om Konungens administrativa och ekonomiska lagstiftningsrätt, finnes däremot inga särskilda föreskrifter om

åtalsrätten och åklagaremakten, utan synes det vara meningen, att dessa båda sakförhållanden skola grundas på civil- och kriminallagarna. Säkert är, att det aldrig kan vara i öfverensstämmelse med lag och författning, att — såsom en talare på göteborgsbanken gifvit exempel på — oskyldiga personer blifva utsatta för att mista sin personliga frihet. § 16 regeringsformen strider alldeles däremot.

Angående revision af instruktionen för landshöfdingarna i rikets län.
(Forts.)

Under sådana förhållanden synes det mig, som om kammaren här icke gärna kan annat än besluta i enlighet med tillfälliga utskottets nu föreliggande hemställan angående en revision af § 10 i landshöfdinginstruktionen. Det har invändts mot detta förslag, att det skulle vara olämpligt att bifalla detsamma, emedan det icke afser en allmän revision af landshöfdinginstruktionen, och att, då en sådan är af behovet påkallad, bör man icke nu besluta en revision af allenast § 10 i denna instruktion. Hvad denna invändning beträffar, är jag redan förekommen af talaren på stockholmsbanken, denne man, som mer än någon annan är särskildt hemmastadd i att tolka grundlagarna, men kanske icke alla kammarens ledamöter hörde, hvad han sade. Han anmärkte, att, på samma gång man vidtager en revision af § 10 landshöfdinginstruktionen, måste man nödvändigt låta revidera landshöfdinginstruktionen i dess helhet, och då Kungl. Maj:t är oförhindrad därtill, kan jag icke finna, att de skäl, som framställts af herr Olsson i Heden och herr Räf, äga någon giltighet, hvarför jag, herr talman, anhåller om bifall till utskottets hemställan.

Herr Ödman: Herr talman! Endast några få ord!

Jag betraktar icke denna fråga ur rättssynpunkt eller ur grundlagssynpunkt, utan mig synes den vara af mera personlig än rättslig beskaffenhet. Det förefaller nämligen, som om det nu föreliggande förslaget vore riktadt mera mot en särskild person än mot själfva den instruktion, hvarom här är fråga. Det är att beklaga, att så är förhållandet. Jag kan intyga, att den ifrågavarande personen har hela länets förtroende, och att, huru det nu omtalade målet än utfaller, äro vi alla där öfvertygade om, att han handlat som en ärlig man för att få fram rätt och sanning i den åsyftade frågan. Han har icke gått längre än andra landshöfdingar förut och efteråt. Han har icke handlat här såsom person, utan här faller det personliga, och ämbetsverket träder fram. En landshöfding behöfver icke vara skicklig jurist. Det kanske till och med är bra, att han *icke* är det, ty han har ju många andra och viktiga uppgifter än rent juridiska att sköta. Han skall taga initiativ i en mängd för länet viktiga angelägenheter och ha blicken öppen för dess utveckling i olika afseenden. Man har därför också ställt en jurist vid sidan af honom och denne skall råda honom. Liksom Konungen regerar med råds råde, regerar landshöfdingen med sitt. Jag kan såsom bohuslänning icke annat än beklaga, att man fällt så hårda ord om den här ifrågavarande personen, som *nu* skett såväl i motionen som diskussionen. Jag vill tillkännagifva, att de väckt en mycket smärtsam uppmärksamhet i det län, som han är satt att styra, och jag har med dessa ord velat uttryckligen reservera mig mot de ifrågavarande uttalandena.

Med herr Ödman förenade sig herrar *Wallentin* och *Lind*.

Härmed var öfverläggningen afslutad. Under densamma hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock afslag å berörda hemställan och den i ämnet väckta motionen. Herr talmannen, som nu framställde propositioner å dessa yrkanden, fann den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammarén bifaller första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén afslagit utskottets berörda hemställan och den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utvisade 96 ja mot 81 nej, hvadan kammarén alltså bifallit utskottets hemställan; och skulle jämlikt 63 § riksdagsordningen detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammarén.

§ 8.

Föredrogs och godkändes Andra Kammaréns femte tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 33, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående undersökning i fråga om fördelningen af uppbördsprovision vid Göteborgs postkontor m. m.

§ 9.

Vidare föredrogs hvar för sig och blefvo af kammarén godkända: Andra Kammaréns fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 34, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utarbetande af en för hela riket gemensam författning rörande polispersonalens tillsättning och afsked samt skyldigheter och befogenheter i tjänsten; och

Andra Kammaréns första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 35, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående undervisning i hälsolära vid rikets läro- och utbildningsanstalter.

Jämlikt 63 § riksdagsordningen skulle dessa beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammarén.

§ 10.

Slutligen företogs till behandling Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 36, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om afkastningen af statsskogarne m. m. *Angående utredning i fråga om afkastningen af statsskogarne m. m.*

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 75, hade herrar *C. J. Berggren, M. Matsson, K. J. E. Hultkrantz* och *G. M. Sandin* föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t:

1:o föranstälta om en utredning angående orsakerna till den ringa afkastning, som, enligt nu tillgängliga officiella uppgifter, statsskogarne gäfv, samt till det låga kapitalvärde, som de syntes äga, jämfördt med värdet af enskildes skogar och afkastningen af dem, och hvilket ej kunde finna tillräcklig förklaring vare sig i öfverafverkning af enskildes skogar eller pågående ökning af statens skogskapital; samt

2:o) med ledning af nämnda utredning låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till de åtgärder, hvilka kunde befinnas vara behöfliga för att höja värdet på statens skogar och afkastningen af dess skogsmarker.

Utskottet hemställde, att den ifrågavarande motionen icke måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Efter det berörda hemställan blifvit uppläst, yttrade

Herr Berggren: Förevarande motion har af utskottet blifvit afstyrkt. Dock har utskottet ägnat densamma en välvillig, om än mycket knapp behandling. På samma gång jag erkänner detta, skall jag be att få tillägga några ord angående vissa punkter uti såväl betänkandet som den af mig med flera väckta motionen.

Till en början anför utskottet, att det icke kunnat kontrollera riktigheten utaf de af motionärerna verkställda beräkningarna angående förhållandet emellan statsskogarnes och de enskilda skogarnes afkastning». Till detta uttalande har utskottet utan tvifvel haft en viss befogenhet. Det förhåller sig nämligen så, att för motionärernas beräkningar angående afkastningen ej alltid kunnat läggas fullt exakta siffror, utan beräkningarna äro delvis grundade på antaganden, som utskottet icke kunnat utan vidare godkänna såsom riktiga. Motionärerna hafva ej heller åsyftat att framlägga fullt exakta beräkningar, utan endast att påvisa, att statens skogar synas lämna en i förhållande till de enskilda skogarnas afkastning alltför ringa sådan.

I denna motionärernas åsikt har äfven utskottet för sin del, om det än skett blott indirekt, instämt. Utskottet säger nämligen vidare, att utskottet dock anser det »för sannolikt, att den afkastning, som nu erhålles ifrån statsskogarne, genom lämpliga åtgärder i olika riktningar borde kunna betydligt höjas». Sedan utskottet därefter föreslagit vissa, såsom mig synes, lämpliga åtgärder i berörda hänseende, framhåller utskottet, att, enligt dess åsikt hufvudorsaken till statsskogarnas ringa afkastning är att »söka i förhållanden, som hafva sin grund i statsskogarnas mindre gynnsamma ställning såväl med hänsyn

Angående
utredning i
fråga om af-
kastningen af
statsskogarne
m. m.

(Forts.)

till den geografiska belägenheten som med hänsyn till flottnings- och andra kommunikationsförhållanden.»

Hvad nu flottningslederna beträffar, ligger det åtminstone delvis i domänstyrelsens makt att ordna med desamma. Jag betvivlar icke, att de efterhand skola förbättras, men på samma gång kan jag icke värja mig för den misstanken, att domänstyrelsen i detta afseende icke gjort hvad den kunnat. Till bestyrkande af detta påstående tillåter jag mig att anföra ett exempel från Elfdalens kronopark i Dalarne. Staten fick denna kronopark i sin ägo vid storskiftets afslutande för 15—18 år sedan — jag kan tyvärr icke bestämt uppgifva året. Sedermera har från denna skogspark endast skett mindre försäljningar, som betingat olika belopp, varierande mellan 3 och 5 hundra tusen kronor, oaktadt en i skogshushållning väl förfaren person lämnat upplysning därom, att på samma skogsmark skulle finnas mogen och öfvermogen skog till ett värde af ej mindre än 20 miljoner kronor. Jag har äfven erhållit upplysning därom, att domänstyrelsen numera föranstaltat om byggande af flottningsleder i berörda trakt, hvilket arbete tog sin början föregående år och anses blifva färdigt under innevarande år. Med detta förhållande för ögonen kan man med skäl fråga: hvarför hafva vederbörande icke vidtagit dessa åtgärder förut? Genom att så länge dröja med flottningsledningarnas byggande har naturligtvis staten lidit en betydande förlust i räntefrakastning, kanske uppgående till åtskilliga miljoner kronor.

Men motionärerna hafva icke blott yrkat på utredning angående orsakerna till den ringa afkastning, som statens skogar under nuvarande förhållanden synas lämna, utan de hafva äfven yrkat, att utredning måtte verkställas angående det låga kapitalvärde, som för närvarande är åsatt dessa skogar. Hvad det senare yrkandet beträffar, har utskottet därom icke yttrat ett enda ord. Orsaken därtill känner jag icke. Jag skulle nästan anse det förnärmande att antaga, att utskottet gillar, hvad Första Kammarens utskott i denna fråga yttrat. Detta utskott säger nämligen därom, att det kan vara »likgiltigt till hvilket värde statsskogarne i domänstyrelsens berättelse upptagas, och kan detta värde naturligtvis ej utöfva något som helst inflytande på skogarnes afkastningsförmåga». Denna senare upplysning är naturligtvis alldeles öfverflödig, ty ingen förnuftig människa utom sagda utskott kan komma på en dylik tanke. Men jag håller däremot fortfarande på, att det visst icke är likgiltigt, hvilket värde statsskogarne åsättas. Jag anser detta vara af icke ringa betydelse, och det af flera skäl. För att bedöma, om en affär eller en rörelse går med förlust eller vinst är det naturligtvis först och främst af vikt att veta, huru stort det däri nedlagda kapitalet är. På samma sätt förhåller det sig, menar jag, på det område, hvarom nu är fråga. Jag håller därför före, att statens skogar böra åsättas ett värde, som åtminstone icke i afsevärd mån understiger deras verkliga värde. Detta bland annat därför, att kontroll å statens skogsskötsel skall blifva möjlig. Vidare uppträder staten vid vissa tillfällen såsom lånesökande på den utländska penningmarknaden. Vid sådana tillfällen förmodar jag, att de, som reflektera på de utbudna lånen, söka taga reda på den säkerhet, som lånesökanden har och jag anser, att säkerheten i detta

fall icke är utan betydelse för de villkor, som uppställas för lånens erhållande. Äfven från denna synpunkt anser jag det sålunda vara af vikt, att statens skogar verkligen åsättas det värde, som de egentligen borde hafva.

*Angående
utredning i
fråga om af-
kastningen af
statsskogarne
m. m.
(Forts.)*

Det har beträffande denna motion blifvit anmärkt, att den skulle vara ett hugg mot kronoskogarne. Jag uttalar min bestämda gensaga mot en sådan åsikt. Jag har icke haft ett dylikt syfte med motionen och ej heller hört mina medmotionärer yttra ett ord i denna riktning. Motionen åsyftar endast att åstadkomma en rationell skötsel af kronoskogarne och ingenting annat. Jag anser detta vara af så mycket större vikt, som staten år från år kräfver allt större inkomster och det kanske vore på tiden att se till, huruvida icke medel till fyllande af statens ökade behof kunde erhållas på annat sätt än genom ökning af den direkta eller indirekta beskattningen.

Jag vill nu, herr talman, med hänsyn till det läge, hvari frågan för närvarande ligger, icke yrka bifall till motionen.

Herr Svensson i Skyllberg: Den ringa afkastning, som statens skogar lämnat och fortfarande lämna, har väckt rätt mycken uppmärksamhet inom intresserade kretsar. Visserligen är det sant, att skogsmedlen stigit från den obetydlighet, som de för 30 år sedan utgjorde, till ett belopp, som är något så när afsevärdt. I procent är stegringen ganska betydlig, men i realiteten alltför obetydlig. Om vi se på den senaste offentliga statistiken rörande skogsväsendet, afseende år 1902, så finna vi, att staten af sina c:a 4,530,000 hektar kronoparker icke hade större afkastning än netto 3,830,000 kronor eller mindre än 90 öre pr hektar. Då man tager hänsyn till de betydliga värden, som under skogsgenerationer hafva hopat sig på en stor del af statens skogsmark, är det alldeles uppenbart, att denna afkastning är för låg.

Utskottet har nu med mycket lätt hand antydtt en del saker, som kunde göras för att i någon mån upphjälpa afkastningen, och jag tager för gifvet, att, om vederbörande beakta detta, rättelse i någon mån skall kunna ske.

Ett af de väsentligaste felen i afseende å förvaltningen af statens skogar är, att ett flertal revir äro alldeles för stora för att kunna skötas af revirförvaltningen med det folk, som står till buds. Vidare är det ofta nog så, att pappersmeriter få göra sig för mycket gällande vid befordringarna inom jägeristaten, och ofta händer det, att till förvaltare af dessa betydande värden tagas personer, som icke alls äro tränade därtill.

Jag skall icke upptaga tiden längre, men jag vill bara säga, att, om hvad utskottet lätt antydtt, i någon mån beaktas, åtminstone några olägenheter böra kunna afhjälpas och afkastningen i någon mån ökas. Sker icke detta, så skola sådana motioner som dessa komma åter och åter, till dess förbättring inträdt.

Herr Jansson i Krakerud: Jag skall be att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Angående
utredning af
fråga om af-
kastningen af
statsskogarne
m. m.
(Forts.)

Att det icke förekommer någon praktisk hushållning med statens skogar, kan väl nästan hvem som vill göra sig underrättad om. Om man nämligen endast går och ser på någon liten skogstrakt vid ett ecklesiastiskt boställe, så skall man finna, att all den skog, som står och torkar och således hindrar växten af den friska skogen, får stå kvar, till dess cirkulationen kommer dit. Man gör sig icke så mycket besvär, att man utsynar denna torra skog åt boställshafvaren, utan man utser en viss del af trakten att användas för husbehof. Om det också finnes torrskog, som kunde räcka åt sju kyrkoherdar, så får den stå kvar, tills man kommer till den trakt, som vederbörande skogstjänstemän anse vara lämplig att hugga ned. När man då kommer dit, hugger man naturligtvis ned både det, som är torrt, och det, som är friskt. Detta är enligt mitt förmenande icke praktisk hushållning med statens skogar. Då man kan gå tillväga på sådant sätt med dessa mindre skogar, så kan man förstå, huru de större skogarna skola skötas, där man har flera tusental tunnland att öfvervaka.

Då, för så vidt jag kan förstå, utskottets hela motivering talar för bifall till motionen, kan jag icke inse, hvad som kommit åt utskottet, då det på de sista raderna yrkat afslag å densamma. Jag kan icke finna, att man kunde skriva en motivering för bifall till motionen på bättre sätt, än utskottet har skrivit sin motivering; och då så är förhållandet, skulle jag önska, att kammaren ville på dessa grunder bifalla motionen. Med anledning däraf ber jag att få yrka bifall till densamma och afslag å utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Jansson* i Edsbäcken, *Anderson* i Hasselbol och *Hultkrantz*.

Herr Hellström: Jag hade icke tänkt att begära ordet i denna fråga, isynnerhet som motionären icke gjort något yrkande. Men då herr *Jansson* i Krakerud yrkat bifall till motionen, skall jag med några ord be att få anföra den motivering för utskottets afslagsyrkande, som han icke kunnat finna i dess utlåtande.

En alldeles liknande motion som denna har varit väckt i Första Kammaren och där blifvit afslagen. Sålunda kan ett bifall till motionen här i Andra Kammaren icke hafva betydelse annat än såsom en opinionsyttring. Vilja nu de fåtaligt närvarande ledamöterna af denna kammare göra en sådan opinionsyttring, så är det icke mig emot. Men jag tror, att, äfven om frågan icke nu läge i det läge, hvori den faktiskt ligger, det icke skulle tjäna till något att besluta en framställning till Kungl. Maj:t om utredning i förevarande sak.

Såsom utskottet framhållit, äro anledningarna till den ringa afkastning, som statens skogar lämna i förhållande till de enskildes skogar, till en mycket väsentlig del att söka i det läge, som statsskogarna hafva. Större delen af dessa skogar ligga ju nämligen i Norrland och särskildt i öfre Norrland. Där hafva förhållandena på olika områden utvecklats sig mycket långsammare än i de öfriga delarna af landet, och äfven på det område, hvarom här är fråga, nämligen flottningsanordningar och andra kommunikationsförhållanden,

står man där uppe betydligt efter i jämförelse med utvecklingen i södra Sverige. Under sådana omständigheter ligger det i sakens egen natur, att de skogsmarker, som finnas där uppe, måste afkast mindre än de skogsmarker, som ligga i södra och mellersta Sverige. De, som ifrigast påyrka, att något skulle åtgöras i föreliggande afseende, äro också i allmänhet representanter för de södra orterna, som till stöd för sitt yrkande anföra exempel på skogsmarker, som höra under kronan, och som hafva ett mycket stort kapitalvärde, men hvilkas afkastning uppenbarligen är alldeles för liten.

Angående utredning af fråga om afkastningen af statsskogarne m. m.
(Forts.)

Vidare har motionären här framhållit såsom en svaghet i utskottets motivering, att detsamma icke motiverat sitt afstyrkande af motionärernas förslag, att värdet af statens skogar skulle höjas. Denna fråga har ju redan blifvit berörd i det utskottsbetänkande, som föreligger från Första Kammaren, och som blifvit aftryckt i Andra Kammarens utskottsutlåtande. Men dessutom är frågan om sättandet af ett bestämdt kapitalvärde å statens skogar enligt min åsikt af ganska underordnad betydelse. Om man söker fastställa ett sådant värde, kommer man, allt efter som man utgår från olika förutsättningar, till i hög grad olika resultat. Så har domänstyrelsen, som vi väl icke få fränkänna sakkunskap på detta område, kommit till ett värde af 78 miljoner kronor. I den föreliggande motionen finner man en beräkning, som slutar på en siffra af 400 miljoner kronor. En af motionärerna har i utskottet lämnat ett enskildt meddelande, af hvilket framgår ett värde å statens skogar af 480 miljoner kronor, och enligt en annan beräkningsgrund ett värde af 950 miljoner kronor. I en motion, som i Första Kammaren afgifvits af herr af Burén, förekommer till sist en beräkning, enligt hvilken värdet af statsskogarna skulle uppgå till 1 miljard 600 miljoner kronor. Då man nu, allt eftersom man vänder siffrorna, kan få värden, varierande från 78 miljoner kronor till 1,600 miljoner kronor, anser jag det från praktisk synpunkt vara tämligen lönlöst att skrifva till Kungl. Maj:t och begära särskild utredning om detta förhållande. Jag tror icke håller, att de, som teckna våra statslån i utlandet, taga så synnerligt stor hänsyn till dylika utredningar. Dessutom skrifer ju Riksdagen om allt möjligt till Kungl. Maj:t, och en skrivelse i denna riktning skulle — om den nu komme till stånd, hvilket ju ej kan bli förhållandet, äfven om denna kammare ville såsom en opinionsyttring bifalla motionen — naturligtvis föranleda en mycket vidlyftig utredning. Vi hafva 1896 haft en skogskommitté, som behandlat dessa frågor, och skulle vi nu få en ny kommitté, skulle den nog blifva minst lika dyr, kanske mångdubbelt dyrare än den förra, och resultatet af utredningen skulle måhända likväl icke för skogshandteringen blifva af större värde än den föregående kommitténs arbeten.

På grund häraf ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets framställning.

Herr Matsson: Bland orsakerna till de missförhållanden, som finnas angifna i motionen, har utskottet, såsom mig synes med fullt fog, särskildt understrukit bristen på tidsenliga kommunikationer. Visserligen hafva under det sista halfseklet våra kommunikationer i

Angående utredning af fråga om afkastningen af statsskogarne väsentlig mån förbättrats, men speciellt hvad järnvägarna angår, hafva dessa hufvudsakligen förlagts till de mera kultiverade delarna af vårt land, under det att de egentligen skogbärande delarna fortfarande äro mer eller mindre i afsaknad af tidsenliga kommunikationer. Det

m. m.

(Forts.)

gläder mig, att utskottet tagit upp denna synpunkt, som möjligen kan blifva i viss mån grundläggande för uppfattningen i en annan, vida större fråga, som om några dagar kommer till Riksdagens behandling. Jag menar därmed frågan om inlandsbanan. Vid remissdebatten i denna fråga uttalades här i kammaren, att, om man betraktade den vid den kungl. propositionen fogade kartan, man icke kunde undgå att fästa uppmärksamheten vid en stor, hvit fläck, som finnes i de västra delarna af kartan. Denna upptäckt hafva vi nog gjort litet hvar. Kartan ser mycket egedomlig ut. Det är egentligen de sydöstra delarne af landet, som blifvit tillgodosedda med kommunikationer, under det att de nordvästra blifvit mera styfmoderligt behandlade. Man kan emellertid icke förvåna sig öfver, att så skett. Jag anser det tvärtom vara i sin ordning, att de mera byggda, de mera odlade trakterna samt de trakter, som i främsta rummet drifva industri, först hafva tillgodosetts med kommunikationer, alldenstund de hafva haft största behovet af sådana; men, då de nu blifvit tillgodosedda, fordrar rättvisan, att man också tänker på de andra orterna.

En och annan, hvars hemort redan blifvit nöjaktigt tillgodosedd i afseende å kommunikationer, kan möjligen tänkas komma att ställa sig mindre välvillig gent emot förslaget om inlandsbanan, alldenstund han kan komma att betrakta denna fråga mer eller mindre såsom en orsfråga, en fråga af öfvervägande orsintresse för de trakter, som järnvägen komme att beröra. Utskottet tyckes dock hafva sett frågan i en annan, riktigare och mera vidsträckt synkrets. Frågan om inlandsbanan är en fråga af stor nationell betydelse. Den är af betydelse icke blott för de orter, banan kommer att genomkorsa, utan för hela landet. Detta, bland annat, därför att den lämnar möjlighet för tillgodogörande af våra skogsprodukter. Det är med anledning häraf, som jag velat begagna detta tillfälle att göra en erinran om ett af utskottet gjort uttalande, hvilket jag vill rekommendera till välvillig hägkomst, då frågan om inlandsbanan förekommer.

Då en motion i föreliggande ämne redan blifvit afslagen af medkammaren, anser jag mig sakna anledning att här göra något yrkande.

Herr von Schéele: Herr talman, mina herrar! Jag känner mig förpliktad att trots den sena timmen icke släppa detta tillfälle att med några ord omnämna min erfarenhet i afseende å de ecklesiastika boställsskogarna, hvilka ju också höra hit. På detta område åtminstone är det verkligen helt annorlunda ställt, än det borde och kunde vara. Det händer esomoftast, att präster, som komma in med framställningar om att få med stor vinst både för sig själfva och jämväl för staten försälja de till vedbrand utstämplade förträffliga timmerstockarna och i stället inköpa annat vida billigare och lika bra bränsle, erhålla genom skogsstyrelsens försorg ett blekladgt nej på sin be-

gäran. Och dock kan väl icke någon tänkande människa förneka, att man icke borde tvinga folk i spiseln bränna upp utmärkt byggnadsvirke. Hvad som till försvar för detta oförnuftiga slöseri anföres förefaller ej håller synnerligen tillfredsställande, nämligen svårigheten att förekomma allehanda missbruk såsom följd af en sådan rättighet till utbyte. Som om det vore omöjligt, *därest* verkligen dylik fara förefunnnes!

Angående utredning af fråga om afkastningen af statsskogarne m. m.
(Forts.)

Vidare kan jag meddela, att det funnits präster, som erbjudit sig att, om de finge disponera öfver sina boställeskogar, så att de egde att antingen själfva fritt sköta eller också på en gång sälja sin skog och uppbära räntan af köpeskillingen, de skulle lätteligen kunna åstadkomma, att församlingarna blefve alldeles fria från aflöning till sina pastorer, under det att däremot skogarna under nuvarande förhållanden afkastade ganska litet såsom ren behållning. Felet lär ligga uti att afverkningen sker efter så schablonmessiga principer för s. k. jämn återväxt, att åtskilligt hinner ruttna bort, innan den långt förut uppgjorda turen kommer till afverkning, äfvensom mången gång bristen på ljus genom för sen och för sparsam gallring uppgifves hindra växtligheten.

Något yrkande, som skulle kunna leda till en votering, vill jag, då kammaren är så ofullständigt representerad, icke göra; men jag har med hvad jag nu anfört i hvarje fall uttalat min lifliga sympati för den tanke, som framburits i motionen.

Med herr von Schéele förenade sig herr *Lindgren* i Örebro.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad samt herr talmannen framställt propositioner å de yrkanden, som därunder förekommit, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

n:o 12, angående Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra, tredje, fjärde, femte, sjätte, sjunde, åttonde och nionde hufvudtitlarne gjorda framställningar om anslag för beredande af dyrtidstillägg för år 1904 åt en del tjänstemän och betjante m. m.;

n:o 75, angående Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om fortsättning af norra stambanan till riksgränsen mot Finland samt i anledning därpå inom Riksdagen väckta motioner;

n:o 76, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för istandsättande af åtskilliga hamnanläggningar i Skåne;

n:o 77, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande af uppgjort förslag i fråga om uppförande vid Växjö

hospital för Kronobergs och Blekinge läns räkning af en vårdanstalt för sinnessjuka;

n:o 78, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående flyttning af det s. k. Zetterströmska biblioteket å Frösön till Östersund m. m.; och

n:o 79, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående bestämmande af sträckningen af viss del af sjögränsen mellan Sverige och Norge; samt

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 40, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändring af § 21 läroverksstadgan.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr <i>L. Lindewall</i>	under 4 dagar fr. o. m. den 26 april,
» <i>C. A. Trolle</i>	» 4 » » » 27 »
» <i>C. Faxe</i>	» 4 » » » 26 »
» <i>C. Olsson</i> i Viken	» 5 » » » 25 »
» <i>N. Persson</i> i Malmö	» den 26 april,
» <i>P. A. Bengtsson</i> i Borås	under 4 dagar fr. o. m. den 26 april,
» <i>A. F. Janson</i> i Bråten	» 2 » » » 25 » och
» <i>J. Johanson</i> i Valared	» 3 » » » 25 ».

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 6,11 e. m.

In fidem

Herman Palmgren.